

Marija u Lukinom evanđelju

Pekić, Antonio

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology in Đakovo / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:120:455872>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

MARIJA U LUKINOM EVANĐELJU

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. s. Silvana Fužinato

Student: Antonio Pekić

Đakovo, 2022.

Sadržaj

Sažetak	3
Summary	4
Uvod	5
1. Marija u sinoptičkoj tradiciji	6
1.1. MARIJA U MARKOVU EVANĐELJU	6
1.1.1. Nerazumijevanje i neprihvatanje Isusa (Mk 3, 20-30)	6
1.1.2. Isusova prava obitelj (Mk 3, 31-35)	9
1.2. MARIJA U MATEJEVOM EVANĐELJU	12
1.2.1. Isusovo rodoslovlje (Mt 1, 1-17)	12
1.2.2. Isusovo rođenje (Mt 1, 18-25)	13
1.2.3. Poklon mudraca (Mt 2, 1-12)	18
1.2.4. Bijeg u Egipat (Mt 2, 13-15)	19
1.2.5. Povratak iz Egipta u Nazaret (Mt 2, 19-23)	21
2. Marija u Lukinom evanđelju	24
2.1. MARIJA U POVIJESTI SPASENJA	24
2.2. LITERARNI KONTEKST LK 1 – 2	25
2.3. LUKINA IZVJEŠĆA O MARIJI	27
2.3.1. Navještenje Isusova rođenja (Lk 1, 26-38)	27
2.3.2. Marijin pohod Elizabeti (Lk 1, 39-45)	35
2.3.3. Hvalospjev Marijin (Lk 1, 46-56)	39
2.3.4. Rođenje Isusovo (Lk 2, 1-7)	44
2.3.5. Pohod pastira (Lk 2, 8-20)	47
2.3.6. Obrezanje i prikazanje u Hramu (Lk 2, 21-24)	51
2.3.7. Šimunovo proroštvo (Lk 2, 25-35)	52
2.3.8. Anino proroštvo (Lk 2, 36-38)	56
2.3.9. Isusov skroviti život (Lk 2, 39-40)	58
2.3.10. Isus među učiteljima (Lk 2, 41-50)	59
2.3.11. Isus u Nazaretu (Lk 2, 51-52)	63
2.3.12. Prava Isusova rodbina (Lk 8, 19-21)	64
2.4. MARIJANSKI NASLOVI U LUKINOM EVANĐELJU	65
2.4.1. Marija – Djevica	65
2.4.2. Marija – ponizna službenica Gospodnja	66
2.4.3. Marija, majka boli (Mater dolorosa)	67

<i>2.4.4. Marija – Majka koja sve čuva u srcu</i>	67
Zaključak	69
Bibliografija	70

Sažetak

MARIJA U LUKINOM EVANĐELJU

Poznato je da je Marija prije anđelova dolaska bila djevojka, koja je svoje djetinjstvo proživjela u gradu Nazaretu. Možemo pretpostaviti da je kao obična djevojka kroz odrastanje imala u svojim mislima i sliku svoga života, ali sigurno nikada nije pomišljala da će joj život zahvatiti Božja intervencija. Da se nije nadala tolikoj promjeni svoga života, svjedoči i njezina smetenost na Gabrijelov neuobičajen pozdrav kao i navještaj da će po Duhu Svetom začeti dijete. Iako Marija razmišlja posve ljudski to joj nipošto ne oslabljuje vjeru u Boga. Naprotiv, vjerujući u Božju svemoć, prihvaća ono što joj je rečeno od Gospodina. Ipak treba reći da Marija kao majka Isusa kojemu je otac sam Bog nije izgubila i identitet zemaljske majke koja brine i čija se briga katkada nameće ispred Božje volje. To se najviše primjećuje kroz Lukino evanđelje djetinjstva, gdje Mariju kao vjernu službenicu Božju iznova zahvaća zbunjenost, strah i briga za njezina Sina. Kroz pomnu analizu izvješća o Isusovom djetinjstvu, Luka daje mogućnost da se kod Marije kao Bogorodice uvidi i daljnja postepena izgradnja njezine vjere u plan koji Bog ima s njezinim Sinom, a uz to, u Lukinom evanđelju najbolje se očituje i Marijin identitet učenice njezina sina Isusa koji je Sin Božji.

Ključne riječi: *Evanđelje po Luki, Marija, Djevica, Službenica Gospodnja, Majka boli*

Summary

MARY IN THE GOSPEL OF LUKE

It is known that Mary was a girl before the arrival of the angel, who spent her childhood in the city of Nazareth. We can assume that as an ordinary girl growing up, she also had a picture of her life in her mind, but she certainly never thought that her life would be affected by divine intervention. That she did not hope for such a change in her life is evidenced by her confusion at Gabriel's unusual greeting as well as the announcement that she will conceive a child by the Holy Spirit. Even though Mary thinks completely humanly, this in no way weakens her faith in God. On the contrary, believing in God's omnipotence, she accepts what was told to her by the Lord. However, it should be said that Mary, as the mother of Jesus, whose father is God himself, did not lose her identity as an earthly mother who cares and whose care sometimes comes before God's will. This is most noticeable through Luke's childhood gospel, where Mary, as a faithful servant of God, is once again overwhelmed by the confusion, fear and worry to her Son. Through a careful analysis of the account of Jesus' childhood, Luke makes it possible to see in Mary as the Mother of God the further gradual building of her faith in the plan that God has with her Son, and in addition, in Luke's gospel is best manifested Mary's identity as a disciple of her son Jesus who is the Son of God.

Key words: *Gospel according to Luke, Mary, Virgin, Servant of the Lord, Painful Mother*

Uvod

Kako i sam naslov govori u ovom radu ćemo analizirati Marijin lik i ulogu u Evanđelju po Luki. Rad je podijeljen u dva dijela. Budući da Luka, koji je najopširniji u prikazu Isusove majke, pripada sinopticima u prvome dijelu prikazat ćemo glavne značajke Markova i Matejeva prikaza Blažene Djevice Marije.

Drugi dio posvećen Mariji u Lukinom evanđelju započinje kratkom analizom Marijine uloge u povijesti spasenja i literarnim kontekstom takozvanog »evanđelja djetinjstva« (Lk 1 – 2). Treće poglavlje donosi detaljniju egzegetsko-teološku analizu izvješća u kojima Luka posebnu pozornost posvećuje Mariji, Isusovoj Majci.

Riječ je prije svega o prvim poglavljima Evanđelja u kojima Luka prikazuje Mariju kao Djevicu, službenicu Gospodnju, majku boli i čuvaricu riječi koja unatoč ljudskom nerazumijevanju vjeruje u Božju riječ i prihvaća Božji spasenjski naum. Marija je žena vjere i ponizna učenica koja u svome srcu pohranjuje Riječ i događaje i o njima razmišlja u mudrosti srca, vjerujući da u Božjem spasenjskom naumu sve ima svoj smisao. Vjerujući da je sve milost Marija se u potpunosti stavlja na raspolaganje Božjoj volji, dopuštajući da ona u potpunosti preobrazi njezin život u prelijep hvalospjev Božjim spasenjskim djelima. Stoga doista možemo reći da je tradicija s pravom evanđelistu Luku nazvala »Marijinim slikarom«.

1. Marija u sinoptičkoj tradiciji

U prvom dijelu rada analizirat ćemo Marijin lik, ulogu i poslanje u sinoptičkoj tradiciji. Budući da je tema našega istraživanja Marija u Lukinom evanđelju, u ovom uvodnom dijelu ukratko ćemo analizirati Markove i Matejeve tekstove koji na izravan ili neizravan način govore o Mariji.

1.1. MARIJA U MARKOVU EVANĐELJU

Zanimljivo je uočiti da među sinopticima Marko najmanju pozornost posvećuje Mariji. Tim više što je riječ o najstarijem, tj. prvom evanđelju koje za razliku od Matejevog i Lukinog ne započinje takozvanim »evanđeljem djetinjstva«, nego propovijedanjem Ivana Krstitelja (Mk 1, 1-8) i Isusovim krštenjem (Mk 1, 9-11). Budući da Marko ne donosi izvješća o Isusovom začecu i rođenju, nego da prikaz Isusova zemaljskog života započinje odmah njegovim javnim djelovanjem, razumljivo je zašto ne prikazuje njegovu majku Mariju.

1.1.1. Nerazumijevanje i neprihvatanje Isusa (Mk 3, 20-30)

U Marku 3, 20-30 autor prikazuje reakciju Isusove obitelji na njegovo javno djelovanje. Nakon izbora dvanaestorice na gori, Isus ulazi u kuću želeći posvetiti vrijeme isključivo sebi i učenicima. No problem je u mnoštvu koje se okupilo u tako velikom broju da nisu mogli ni jesti (usp. Mk 3, 20). »Čuvši to, dođoše njegovi da ga obuzdaju jer se govorilo: 'Izvan sebe je!'« (Mk 3, 21) Tko su njegovi koji su došli k Isusu? Posvojni pridjev »njegovi«, ne označuje one iste ljude kojima je Isus okružen (usp. Mk 3, 32. 34; 4, 11). Ispravnije je zastupati mišljenje da taj pridjev više ocrtava Isusove posebno bliske pristaše ili pak pripadnike njegove obitelji ili plemena. To obilježje skupine ljudi, označeno pridjevom »njegovi«, prilično je nejasno i razlikuje ih od krvnih rođaka koji se pojavljuju u 31. retku.¹

Potpuno neshvaćanje koje su prema Isusu iskazivali njemu na zemlji najbliži i najdraži, posljedica je toga da je Krist Sin svoga nebeskog Oca. Njegova braća nisu u njega vjerovala za vrijeme njegove službe. U to vrijeme čak ni Marija nije potpuno shvatila svoga Sina. To se ponajviše očituje u Ivanovom evanđelju u Kani Galilejskoj gdje Marija, premda je nedvojbeno vjerovala u Isusa, ipak nije razumjela što je Isusa potaklo da je blago prekori riječima: »Ženo, što ja imam s tobom?« (Iv 2, 4) To bi doslovno značilo: »Što mi imamo zajedničkog?« Iako

¹ R. SCHNACKENBURG, *Evanđelje po Marku*, I., Zagreb, 2008., 83–84.

Marija ima izvanredno povlašten položaj, ona ipak mora naučiti da se na taj svoj položaj ne poziva ni ne oslanja.²

Uz Isusovu obitelj stoji još jedna skupina onih koji ga ne razumiju i ne prihvaćaju, a to su pismoznanci, tj. mjerodavni teološki učitelji u židovskom narodu koji su imali posljednju riječ u pravnim pitanjima. Oni su iz Jeruzalema došli kako bi ustanovili koje stajalište trebaju zauzeti o ovom novom Isusovom pokretu. Njihov sud je negativan jer govorahu: »Beelzebula ima, po poglavici đavolskom izgoni đavle.« (Mk 3, 22) Oni nisu sumnjali u Isusova čudesna ozdravljenja. Ali jednostavnom tvrdnjom da su se po Isusu događala čudesa nije bilo još ništa riješeno, jer čudesa su u konačnici mogla imati različite uzroke. Prema uvjerenju ljudi u Izraelu, Bog nije jedini koji je određenim osobama davao snagu za takvo djelovanje, nego je bilo i drugih sila kojima je čovjek mogao raspolagati. U jednom židovskom izlaganju o Izl 8, 14: »vračari pokušase da svojim vraćanjem stvore komarce, ali nisu mogli« nalazimo sljedeću tvrdnju: »Kad su poznavaoici slikovitog pisma (tj. egipatski mudraci i čarobnjaci) vidjeli da nisu u stanju načiniti komarce, shvatili su da ih je Bog načinio a ne demoni, i od tada nisu više pomišljali izjednačavati se s Mojsijem kako bi nekome nanijeli zlo.« (Izlazak Raba 10 uz 8, 14)³ Koliko je to uvjerenje bilo prošireno da se čudo može izvesti pomoću demona, govori i Origen u jednome spisu protiv poganskog filozofa Celza. U svezi s posjetom mudraca novorođenčetu u Betlehemu Origen piše: »A o Grcima sada ovo: mudraci opće s demonima, zazivaju ih u pomoć sa stvarima koje žele izvesti po pravilima njihove znanosti i postižu svoje namjere, tako dugo dok se ne pojavi ili ne bude spomenuto božansko i jače biće od demona i zaklinjanja, čijom pomoću se i zaziva.« (Protiv Celza 1, 60)⁴ Odlučujuće pitanje u pogledu bilo kojih neuobičajenih djela u antici ne glasi: »Radi li se ovdje doista o čudu?«, nego: »Tko je ovdje u stvari na djelu? Dobra ili zla sila? Bog – ili Sotona?« Tek kad je na to pitanje pronađen odgovor, čudesa koja su se dogodila, mogla su biti priznata kao legitimacija čudotvorca.

Do takvog pozitivnog stava pismoznanci nisu došli kod Isusa. Važno je vidjeti kako je Isus reagirao na takvo tumačenje njegovog čudesnog djelovanja. On protivnike ne odvraća od njihove nevjere. Ne ukorava ih, nego ih upućuje na nešto u čemu bi se trebali složiti: »Ako se kraljevstvo u sebi razdijeli, ono ne može opstati. Ili: ako se kuća u sebi razdijeli, ona ne može opstati.« (Mk 3, 24) U ovome bi se svi morali složiti. U pogledu Isusovih ozdravljenja, to bi

² Usp. A. COLE, *Evandjelje po Marku – uvod i komentar*, Novi Sad, 1989., 85–86.

³ Citat preuzet iz: M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, Zagreb, 1999., 53–56.

⁴ Citat preuzet iz: M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, 55–56.

značilo: »Ako je doista Sotona sam na sebe ustao i razdjelio se, ne može (dalje) opstati, nego mu je kraj!« Ukoliko pismoznanci ostaju pri tome da je Isus izgonio đavle pomoću poglavice đavolskog, tada bi logično morali i zaključiti da je Sotoninoj vladavini došao kraj, što bi opet značilo i to da je nastupilo mesijansko vrijeme! Ako se Isusovim djelovanjem nije najavio sam od sebe kraj sotonskoga kraljevstva, tada za Isusova ozdravljenja ostaje još samo jedno tumačenje: Isus je jači jer je u stanju sve osloboditi od sudbine Zloga. Pismoznanci bi se s njime u tome morali složiti: »Nitko, dakako, ne može u kuću jakoga ući i oplijeniti mu pokućstvo ako prije jakoga ne sveže. Tada će mu kuću oplijeniti!« (Mk 3, 27).

Predbacivanje pismoznancu Isusu da je opsjednut nije neka novost. Isto se govorilo i za Ivana Krstitelja: »Đavla ima« (usp. Mt 11, 18), a na poganskom području susreće se prigovor protiv onih koji su pokušavali osnovati novu religiju ili novo religiozno usmjerenje, da se i oni bave čarobnjaštvom. Zato se nije radilo ni o kakvoj zamisli kada je Celzo pokušao protumačiti Isusova čudesa na ovaj način: »Isus je bio potajno odgojen, otišao je u Egipat kao nadničar, tamo se okušao u čarobnjaštvu i vratio se natrag, te se pozivajući na te snage proglasio bogom« (usp. Origen, *Protiv Celza* 1, 38).⁵

Ni kršćani nisu drugačije mislili o nekršćanskim čudotvorcima. Prema njihovom mišljenju iza čudesa onih koji su »drugačije vjerovali« stajali su demoni i Sotona. Dobar primjer za to su tzv. Petrova djela, nastala na kraju drugog stoljeća poslije Krista. U njima je opisano Petrovo razračunavanje sa Simonom Magom, poznatim poganskim čudotvorcem. Prema židovskom uvjerenju iza Isusovih čudesnih djela stoji Beelzebul, a za kršćane iza čudesa Šimuna Maga (ili Apolonija iz Tijane) nalazi se Sotona. Čudesa ostaju dvosmislena i zbog toga neprikladna otkloniti ili čak svladati već postojeće povjerenje. Postavlja se pitanje: »Ne bi li bilo bolje o njima ne voditi brigu – pa ni o onima koja je Isus učinio?« Takav zaključak mogao bi odgovarati upravo ljudima kojima »nije stalo« do Isusovih čudesa, jer njima je mnogo važnija Isusova poruka i spasenje. Takva uskogrudna prosudba Isusovih čudesa mogla bi se odraziti kao sudbonosna, jer »sve će se oprostiti sinovima ljudskima, koliko god bili grijesi i hule kojima pohule. No pohuli li tko na Duha Svetoga, nema oprostjenja dovijeka; krivac je grijeha vječnoga.« (Mk 3, 28)⁶ U ovome poglavlju Markova evanđelja hula je ponašanje prema Duhu

⁵ Citat preuzet iz: M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, 56–57.

⁶ M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, 53–58.

Svetomu bez dužnog poštovanja. To je nečiji propust da u Isusovu ministereiju uoči nazočnost Duha Svetoga.⁷

Budući da se u Isusovim čudesima odražava Božji duh, svatko tko ova čudesna premalo cijeni zatvara se konačno pred Bogom. Taj ne dopušta da ga Bog doista zahvati, nego svjesno ili nesvjesno ustrajava na odmaku prema Bogu. To nije zato što Bog nije htio oprostiti, nego zato što se čovjek odupire poći u susret Božjoj spasenjskoj ponudi i zato onaj tko huli na Isusova čudesna, ne može dobiti oprostjenje. On ostaje zarobljen u svoje suzdržane predrasude protiv Božjega djelovanja, a to znači da je krivac grijeha vječnoga.⁸

Isusovo snažno djelovanje, revnost za stvar do koje mu je stalo, navode ljude koji ga okružuju na to da ga drže »ludim« iako je ovdje teško ozbiljno pretpostaviti da se radi o duševnoj bolesti. Moguće je da je postojala bojazan za ugled vlastite obitelji te su ga zbog toga odlučili odvesti kući.⁹ Kuća u ovome slučaju svoj korijen vuče od grčkog izraza *eis oikon*, a taj izraz odnosi se na Nazaret gdje su još živjeli Isusovi rođaci.¹⁰

Ovaj tekst ponajprije rasvjetljava način razmišljanja ljudi u kojima ne postoji osjet za razumijevanje Božje zahtjevnosti koja je bezuvjetna. Oni ne shvaćaju da jedan čovjek koji je njima dobro poznat i blizak, može biti potpuno ispunjen Božjom stvari i predan svojoj službi. Takva sljepoća često zna biti opasnost rodbini i onima koji su bliski ljudima, od Boga pozvanima na posebno služenje te upozorenje pred čisto naravnim razmišljanjem i brigom za ugled. Isus je osoba koja stoji izvan čovjekovih shvatljivih kategorija. On također i svoje učenike uranja u posvemašnju Božju zahtjevnost.¹¹

1.1.2. Isusova prava obitelj (Mk 3, 31-35)

U prikazu Isusove nove obitelji (Mk 3, 31-35) Marko prvi puta izričito spominje i Isusovu majku. Nakon njegovih, vrlo vjerojatno rođaka koji su ga došli obuzdati jer se govorio da je izvan sebe, Marko pripovijeda o dolasku njegove majke i njegove braće: »I dođu majka njegova i braća njegova. Ostanu vani, a k njemu pošalju neka ga pozovu. Oko njega je sjedilo mnoštvo.

⁷ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, PH. PERKINS, *Komentar evanđelja i djela apostolskih*, Sarajevo, 1997., 61.

⁸ M. LIMBECK, *Markovo evanđelje*, 59.

⁹ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Evanđelje po Marku*, 84.

¹⁰ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, PH. PERKINS, *Komentar evanđelja i djela apostolskih*, 60.

¹¹ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Evanđelje po Marku*, 84.

I rekne mu: 'Eno vani majke tvoje i braće tvoje, traže te!' On im odgovori: 'Tko je majka moja i braća moja!' I okruži pogledom po onima što su sjedili oko njega u krugu i kaže: 'Evo majke moje, evo braće moje! Tko god vrši volju Božju, on mi je brat, sestra i majka!'« (Mk 3, 31-35)

Za razliku od prethodnih redaka (Mk 3, 21-22), u ovom tekstu Marko izravno govori o Isusovoj majci i rođacima. Iako se ni ovdje ne spominje njezino ime, pojmovi »majka« i »braća« zorno pokazuju da je ovdje definitivno riječ o Isusovoj rodbini. Marko se još uvijek drži scenarija prema kojem se Isus nalazi u kući, okružen ljudima. Nakon protivničkog odbacivanja, on sada udaljuje od sebe i najbližu rodbinu, ali u potpuno drugom smislu. Isusova majka i braća, a prema nekim rukopisima i njegove sestre, žele ga posjetiti.¹² Isusova rodbina, čini se, nije imala pristup k njemu, barem ne za njegova zemaljskog djelovanja.¹³

Ovdje Marija, zajedno s Isusovom braćom, pokušava se pozvati na svoj zemaljski odnos prema Isusu i zbog toga svojatati neka prava na njega. U tome je Marija odraz čitavog židovskog naroda u Kristovo doba. Taj narod mu je dolazio, svojatajući za sebe prvenstveno pravo na kraljevstvo i pozivajući se pritom na svoje fizičko porijeklo od Abrahama.¹⁴

Ovdje se ipak nazire nešto drugo od onoga u prethodnom izvješću gdje Isusa »njegovi« žele obuzdati. Njegovi bliski rođaci, došli su iz Nazareta u Kafarnaum, ali zbog velike svjetine ljudi, ostali su stajati pred vratima te ga dozivlju van. Nemoguće je ovdje nazrijeti bilo kakav odbojan stav. Isus je otišao od svojih rođaka, slijedeći Božji zov i sada pokazuje kako se od njih odvojio i iznutra, ali ne iz osjećaja hladnoće ili prijezira spram obiteljskih veza koje su u Palestini bile jake, nego zbog njegovog potpunog pripadanja Bogu. Isus je namjesto zemaljske obitelji izabrao duhovnu obitelj.¹⁵ U društvu gdje su obiteljske veze bile izvanredno važne, misao o duhovnoj obitelji pospješivala je pridavanje manje važnosti drugim vezama te poticala Isusove sljedbenike da te kriterije prosuđuju prema kriteriju vršenja volje Božje.¹⁶

Isus nije nimalo svjestan bilo čijega prava na njega koje bi proizlazilo iz izvanjskih odnosa. Takav Isus, u očima rođaka je stranac, štoviše, on je takav stranac i svojoj majci Mariji, sve dok nije shvatila prirodu novog odnosa koji bi trebao vladati među njima. Gospodin razara u

¹² Usp. R. SCHNACKENBURG, *Evandjelje po Marku*, 89.

¹³ M. LIMBECK, *Markovo evandjelje*, 59.

¹⁴ Usp. A. COLE, *Evandjelje po Marku*, 89–90.

¹⁵ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Evandjelje po Marku*, 89.

¹⁶ D. J. HARRINGTON, B. V. VIVIANO, R. J. KARRIS, R. J. DILLON, PH. PERKINS, *Komentar evandjelja i djela apostolskih*, 61.

rođacima to isprazno tjelesno pouzdanje s kojim su došli i pokazuje kako u Božjem kraljevstvu postoji novi odnos, koji je jednako prislan i koji sa sobom doista donosi onakvo »pravo«. Taj odnos je duhovan i nutarnji, a ne izvanjski i automatski kako ga je shvaćalo židovstvo i kako ga se katkad shvaća i u crkvenom životu, čak i danas. Da bi čovjek mogao biti primljen u položaj naročite prisnosti s Kristom, postoji jedan uvjet: poput njega poznavati volju Božju i sudjelovati na njoj.¹⁷

No Isus gleda ljude koji mu sjede uokrug i naziva ih svojom »majkom i braćom«. Isusovo »kruženje pogledom oko sebe« karakteristika je koju Marko često prikazuje u svome evanđelju. Taj pogled odaje unutarnju budnost i pozornost, koju pak usmjerava na posebne ideje. Taj Isusov pogled, sličan je odlomku gdje Isus promatra svoje učenike nakon odlaska bogatog mladića (Mk 10, 23). Odgovor: »Evo majke moje, evo braće moje!« (Mk 3, 35), navodi učenike na razmišljanje. Postavlja se pitanje: želi li Isus tom izjavom potvrditi kako pravom rodbinom smatra one koji su pored njega i slušaju njegovu riječ? Ipak se u ovome slučaju ne bi radilo o tome, jer bi taj odlomak onda bio blizak odlomku iz Lukina evanđelja (10, 39-42), gdje se hvali i preporučuje slušanje Božje riječi. Tu se ne govori izrijekom o »slušanju njegove riječi« premda se to zacijelo pretpostavlja. Namjesto toga Isus nastavlja govoriti: »Tko god vrši volju Božju, on mi je i brat i sestra i majka.« (Mk 3, 35) Ovaj prizor postaje bliži prizoru u Lukinom evanđelju gdje Isus ispravlja pohvalu jedne žene koja mu se obratila iz naroda: »Još blaženiji oni koji slušaju riječ Božju i čuvaju je.« (Lk 11, 27-28) To je više poziv ljudima koji tamo sjede i kasnijoj zajednici da uspostave duhovno zajedništvo s Isusom ispunjavajući Božju volju. Time je otkriven smisao rečenice za kasniju zajednicu, a to je da se ona osjeća kao mnoštvo okupljeno »oko Isusa« koje sluša njegovu riječ da bi potpuno i isključivo ispunjala Božju volju. Zvanje i poziv, biranje i zahtijevanje, radosna povezanost i zahtjevna dužnost: sve je time obuhvaćeno i tek se u tom napetom jedinstvu stvara svijest Isusove »obitelji«, eshatološkoga naroda Božjega.¹⁸

Nakon ovog kratkog istraživanja možemo zaključno reći da Marko u svome evanđelju ne spominje Mariju njezinim imenom. Prvi trenutak u kojemu čitatelj susreće Mariju je u Mk 3, 20-30. Ipak, treba napomenuti da se Marijina prisutnost ili blizina ovdje samo pretpostavlja. Ne spominje se njezino ime, nema čak ni imenice »majka«, nego samo zamjenica »njegovi«.

¹⁷ A. COLE, *Evanđelje po Marku*, 90.

¹⁸ Usp. R. SCHNACKENBURG, *Evanđelje po Marku*, 90.

Ispravnije je razmišljanje da se ovom zamjenicom želi prikazat ili skupinu njegovih pristaša koji su ga slijedili ili njegove krvne rođake.

I u drugom izvješću (Mk 3, 31-35) nije spomenuto njezino ime, ali nalazimo imenicu »majka« koja upućuje na obiteljsku vezu do koje se tada u Palestini strogo držalo. No Isus bez omalovažavanja nadilazi taj aspekt zemaljskog poimanja obitelji, naglašavajući važnost duhovne obitelji u kojoj svaki čovjek, poput njega, dobiva priliku poznavanja Božje volje i sudjelovanja u njoj.

1.2. MARIJA U MATEJEVOM EVANĐELJU

Evandelist Matej u takozvanom »evanđelju djetinjstva« (pogl. 1 – 2) prikazuje Marijin lik, ulogu i poslanje u povijesti spasenja.

1.2.1. *Isusovo rodoslovlje (Mt 1, 1-17)*

U Matejevu rodoslovlju Isusa Krista (1, 1-17) uočava se niz složenih pitanja. Jedno od najvažnijih i najsloženijih je prisutnost žena. U rodoslovlju u kojemu je nasljedstvo određeno po muškoj liniji pojavljuju se četiri žene s petom Marijom. Prva od njih je Tamara koja se pojavljuje u Post 38 i koja se, postavši udovicom i pretvarajući se da je bludnica, sjedinila sa svojim svekrom kako bi zadobila potomstvo. Potom se navodi Rahaba bludnica iz Jerihona koja je sakrila Izraelove uhode. Zatim Ruta strankinja koja se vjerna svojoj svekrvi poslije smrti supruga udala za Boaza i time postala Davidova prabaka. Na kraju je Bat Šeba koja je nakon ubojstva njezina supruga po Davidovu nalogu, postala žena izraelskog kralja i Salomonova majka.

Pitanje koje se ovdje postavlja glasi: »Zašto baš ove žene, a ne na primjer velike matrijarhe Izraela: Sara, Rebeka i Rahela? U potrazi za odgovorom na to pitanje, ponuđene su različite hipoteze. Sveti Toma Akvinski, sveti Augustin i oni koji teže naglašavanju utjelovljene Riječi u ljudsku stvarnost prožetu grijehom, smatraju da su sve ove žene bile grešnice te da bi tako i one bile spašene od svojih grijeha prema izrazu u Mt 1, 21: »Rodit će sina, a ti ćeš mu nadjenuti ime Isus jer će on spasiti narod od svih grijeha njegovih.« Ta pretpostavka je problematična, jer u biblijskom tekstu o Ruti ne postoje nikakve naznake da je bila grešnica. Osim toga na koji bi način, Marija koja se kao posljednja žena pojavljuje u rodoslovlju, trebala biti smatrana grešnicom?

Druga interpretacija je da su ove četiri žene koje prethode Mariji bile strankinje. Tamara i Rahaba bile su Kanaanejke, Ruta Moapkinja, a Bat Šeba je bila žena Hetita. Ni ovo nije uvjerljivo jer je Marija bila Židovka, a Tamara i Rahaba u kasnom su židovstvu smatrane obraćenicama na židovstvo, a ne strankinjama. Put koji je najpouzdaniji je onaj koji u povijesti ovih žena uočava određenu nepravilnost koja ih međusobno povezuje i koja bi pripremila Marijin dolazak. Sve ove žene, živjele su više – manje u skandaloznim situacijama. U njihovim povijestima postoji nešto neuobičajeno, u isto vrijeme neregularno što je doprinijelo realizaciji Božjeg spasenjskog nauma. Tamara, Rahaba, Ruta i Bat Šeba prethode i upućuju na posljednju ženu Mariju koja će na neuobičajen i skandalozan način začeti sina, zbog čega će ju Josip, njezin zaručnik htjeti otpustiti. Svaka od ovih žena, na svoj način pripremaju Isusovo rođenje koje Matej opisuje u 1, 18-25, dajući istodobno Isusovu rodoslovlju notu univerzalizma. U prvom tekstu Matejeva evanđelja potvrđena je njegova središnja tema, a to je ponuda spasenja ne samo Izraelu, nego i poganima.¹⁹

1.2.2. Isusovo rođenje (Mt 1, 18-25)

U izvješću o Isusovu rođenju (Mt 1, 18-25) Matej donosi detaljniji prikaz Marije, Isusove majke. Za razliku od Lukina izvješća kod Mateja se sve promatra s Josipova gledišta. U Matejevu rodoslovlju Josip se spominje kao »muž Marijin«. Marija je bila Josipova zaručnica i prema židovskom zakonu ona je bila Josipova zakonita žena iako se još nisu sastali. To znači da Josip još nije doveo Mariju u svoj dom i započeo bračno zajedništvo. Prema židovskom zakonu, zaruke, koje su trajale oko godinu dana, imale su veće značenje nego što je to danas. To je bio obvezujući odgovor koji je mogao biti raskinut jedino smrću ili pak rastavom, jednako kao i u slučaju punopravnoga braka. Muškarac je, prema tomu, već bio muž, no žena je ipak u to vrijeme ostajala u očevoj kući. Brak je bio sklopljen u trenutku kada je muž uz javnu svečanost odveo zaručnicu svojoj kući.²⁰ Ovi reci Matejeva evanđelja prikazuju vrlo kratko izvješće koje kaže da se radi o vremenu kada je Marija bila u blagoslovljenom stanju.²¹

Posrednik Isusova začeca je Duh Sveti. U Starom zavjetu, Duh Božji pojavljuje se kao posrednik Božjeg djelovanja, posebno prilikom stvaranja i oživljavanja čime se objašnjava

¹⁹ Usp. S. FUŽINATO, Povijest i kerigma u Mt 1 – 2, u: *Riječki teološki časopis* 25(2017.)2, 327–358., ovdje 338–339.

²⁰ Usp. R. T. FRANCE, *Matej. Tumačenje Evanđelja po Mateju*, Novi Sad, 1987., 77.

²¹ W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, I., Zagreb, 2021., 19–20.

božanska pobudnost. Posredovanje Duha također se ima na umu i u pokretanju mesijanskog doba u Izaiji 11, 2; 42, 1; 61, 1; i u knjizi proroka Joela 2, 28.²²

Dajući na znanje da je Marijina trudnoća plod djelovanja Duha Svetoga, Matej se ne libi isključiti svaku intervenciju u Isusovu rođenju do te mjere da negira bilo kakav intimni odnos između Marije i Josipa prije i nakon Isusova rođenja.²³ Matej ništa ne govori o Josipovu zaprepaštenju, brizi, razmišljanju, sumnji i kolebanju. Ne govori ni o tome što se događa u njegovoj duši i što ga dovodi do takve odluke. Doznaje se da je odlučio potajno se rastati od Marije s kojom je zaručen.²⁴ Prema starozavjetnom zakonu kazna za besramnost bila je kamenovanje, ali u to vrijeme bilo je pravilo da se rastava braka temelji na Ponovljenom zakonu. Josip je zaručnicu Mariju mogao optužiti za nevjeru, što bi izazvalo javno suđenje, ali ga je njegova nevoljkost da Mariju izvrgne sramoti navela na razmatranje dopuštene alternative, a to je privatna rastava pred dvojicom svjedoka.²⁵

Josip smatra da Mariju ta sramota, u kojoj se već nalazi, ne mora stići pred svjetinom. Josipovo ponašanje Matej je obilježio opisnim pridjevom »pravedno«. A tko je u pravom smislu riječi pravedan čovjek? To je čovjek koji gleda prema Bogu i život podlaže njegovoj volji. Taj isti čovjek ispunjava zakon svim srcem i svom radošću. Nadalje, pravedan je čovjek koji je mudar i dobar i u čijem se životu miješaju i pročišćuju iskustvo s Božjim zakonom i čovjekovo osobno ljudsko sazrijevanje. Pravednost je najplemenitiji vijenac kojim čovjek može biti ovjenčan. Upravo je takav slučaj prisutan kod Josipa. Marijino stanje, za njega je zamršena zagonetka koju on još nije u mogućnosti raspoznati. No unatoč tome, on ništa ne istražuje i ne traži nikakvo obrazloženje. Ono što Josip čini, u svakom je slučaju dobro i razborito te on tako zadobiva odlikovanje da je pravedan.²⁶

Nakon što je Josip odlučio napustiti Mariju, intervenira Bog. Anđeo, sveti glasnik Božji, uvodi Josipa u otajstvo. Oslovljava ga: »Josipe, sine Davidov«. Taj počasni naslov dopušten je još jedino Isusu. Anđelovim oslovljavanjem Josip je uveden u veliki tijek božanske povijesti. On

²² R. T. FRANCE, *Matej*, 77–78.

²³ Usp. S. FUŽINATO, *Povijest i kerigma u Mt 1 – 2*, 343.

²⁴ Usp. W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 20.

²⁵ R. T. FRANCE, *Matej*, 78.

²⁶ Usp. W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 20–21.

je nasljednik Davidove loze kao jedan od njegovih »sinova«. Ono što mu anđeo govori Josip je pozvan čuti kao Davidov sin.²⁷

Nužno je bilo da Josip kao »sin Davidov« uzme Mariju kako bi se uspostavila Isusova davidovska loza. Nalog da djetetu dadne ime, stoji zbog formalnoga priznanja Isusa kao njegova sina, čime se Isus uspostavlja i kao »Sin Davidov«. Prenošnje Božjih naloga u snu, pojava je koja je posebno istaknuta u pripovijesti o djetinjstvu. Ovdje se ne nalazi nikakva traga nekoj razrađenoj angeologiji senzacionalnim otkrivenjima suvremenog judaizma. Ovdje se radi o svijetu starozavjetne pobožnosti, u kojemu nije rijedak slučaj da je neki od »anđela Gospodnjih« prenosio Božje naloge njegovu narodu. Izvorno značenje grčke riječi *angelos* je glasnik i dok je anđeo koji se ukazao Josipu po svoj prilici duhovno biće, njegova je uloga bila uloga Božjega glasnika. To predvođenje Josipovih postupaka izravnom objavom služi isticanju Božjeg upravljanja Isusovim rođenjem i djetinjstvom zbog usklađivanja sa starozavjetnim uzorom koji je u žarištu Matejeve misli.²⁸

Iako je već ranije napomenuto da je u Matejevu prikazu događaja Isusova rođenje Josip na prvome mjestu, u ovome dvadesetom retku prvoga poglavlja Matej izravno navodi i Mariju, Mesijinu majku. Josip se ne mora bojati uzeti Mariju u svoju kuću kao svoju ženu, jer se u njoj dogodilo Božje čudo i plod njezina tijela ne proizlazi iz zemaljskog susreta. Ovo otajstvo, dotaknuto je sa strahopoštovanjem i nježnim nagovještajem. Ovdje se radi o stvarima božanskog karaktera koje čovjekova radoznalost i jezik ne smiju obezvrijediti. Jedino što je tu navedeno kao tumačenje je djelovanje Duha Svetoga. On je posljednji uzrok čuda u Marijini krilu. To je Duh koji izražava moć i veličinu božanskog djelovanja, Duh koji ispunja proroke i junake, ali također Duh koji djeluje u tišini i tiho čini ono što je skriveno.²⁹

U recima 22-23 Matej citira proroka Izaiju 7, 14: »Sve se to dogodilo da se ispuni što Gospodin reče po proroku: Evo Djevica će začeti i roditi Sina i nadjenut će mu ime Emanuel – što znači: S nama Bog!« Ono što je anđeo navijestio Josipu, od velike je važnosti. Dijelom jasno kaže što će se dogoditi, dijelom nagoviješta velike poveznice koje mudar čovjek poput Josipa prepoznaje ili predmijeva. Matej ovdje završava govor upućivanjem na ispunjenje proročke riječi. Događaj je bitan za sadašnjost jer u njoj se događa čudo Duha Svetoga, za budućnost u kojoj ovo dijete treba ostvariti spasenje svojega naroda, i za prošlost koja se pojavljuje u novom svjetlu. U

²⁷ Isto, 21.

²⁸ Usp. R. T. FRANCE, *Matej*, 78.

²⁹ Usp. W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 22.

tjeskobnoj situaciji, prorok Izaija, navijestio je kralju Ahazu božanski znak koji bi mu trebao obznaniti nesreću. Te riječi koje su prvotno bile tužne vijesti, sada postaju radosni navještaj: »Gledaj, djevica će začeti...« Tajnovite okolnosti koje su Josipa prestrašile nisu tako uzbudljivo nove, jer ih je prorok već navijestio kada je govorio o jednoj »djevici« koja će roditi sina. Djevičansko rođenje Mesije navješteno je već u Starom zavjetu.³⁰

Sredinom drugog stoljeća jaka je bila obrana predaje o djevičanskom rođenju. Matej je ovisan o grčkoj riječi *parthenos* – »djevica«, dok hebrejski pojam *alma* znači samo »mlada žena«. U starom zavjetu pojam *alma* upotrebljava se samo sedam puta za djevojke i mlade žene, te samo dvaput za neudate. Taj se pojam ne spominje nigdje u vezi s porodom, ni u vezi s brakom, tako da je njegovo pojavljivanje u Izaiji 7, 14 izuzetno, dok bi *išša* – »žena«, »supruga« bio uobičajen pojam. Možda je to pokazatelj da je Izaija mislio na porod izvan uobičajenih okolnosti rađanja djeteta iz braka, što je *Septuagintu* navelo na upotrebu imenice *parthenos*. Ovakav prijevod, razumljiv je i nužan. Drugi je prigovor da Izaija 7, 14 obećava znamen koji se sasvim određeno odnosi na ondašnje povijesne prilike u Ahazovu kraljevstvu, a ne na daleko (mesijansku) budućnost. Po stihovima 14-17 očito je da se oni odnose na ondašnje povijesne prilike, ali iz širega konteksta jasno je i to da se, kao što je često u Starome zavjetu, prorokova misao ne ograničuje na primarnu primjenu.³¹ Osim toga kod proroka postoji još nešto, a to je ime Isus: »Bog s nama«. Znanje o stalnoj Božjoj prisutnosti uz narod, odlika je i slava Izraela.³²

Ponovno uvođenje »Emanuela« u Izaiji 8, 8.10 i ponavljanje teme djeteta koje se ima roditi kao osloboditelj, navodi da Iz 7, 14 treba gledati kao pripravu puta za razvijanje mesijanske teme u ovom odjeljku Izaije. Nesumnjivo je da su prevoditelji *Septuaginte* strogom upotrebom imenice *parthenos* željeli izraziti nešto više od običnog rođenja, a izbor hebrejske imenice *alma* kao i simboličkoga imena *Emanuel*, dokazuje da su imali pravo.³³ Imena, posebno ona božanski objavljena, puna su značenja, često iskazanih igrom riječi koje ne moraju uvijek odgovarati postojećoj etimologiji imena. Ime Isus (grčkoga oblika *Joshua* ili *Jeshua*) i način izgovaranja pridonosi razjašnjenju iskaza jer će on spasiti narod svoj od grijeha njihovih.³⁴

³⁰ Isto, 24.

³¹ R. T. FRANCE, *Matej*, 79–80.

³² W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 25.

³³ Usp. R. T. FRANCE, *Matej*, 80.

³⁴ Isto, 79.

Ispunjenje Izaije 7, 14 nije u Isusovu imenovanju *Emanuelom*, nego u ukupnosti njegova podrijetla i imenovanja. Ime *Emanuel* upućuje na Isusovu ulogu donositelja Božje prisutnosti čovjeku. To je značenje povezano s njegovim pravim imenom Isus, jer grijeh odjeljuje čovjeka od Božje prisutnosti, pa spasenje od grijeha rezultira u »Bog s nama«. Ipak, Matejevo isticanje značenja imena *Emanuel* upućuje na to da je u njemu vidio ključ za Isusovu osobu, kao i za njegovo djelo. Sam Isus bio je »Bog s nama«.³⁵

U Izraelovoj vjeri duboko je bilo ukorijenjeno znanje da je Bog uvijek sa svojim narodom. Uvijek je Bog bio sa svojim narodom: u ratovima očeva, u okupljanjima na mjestima kulta u vremenu sudaca, zatim osobito na svetoj gori Sionu i u Hramu, u pomazanjima kraljeva i slanjima njegovih proroka, u njegovoj vjernosti u nuđenju njegova spasenja, no također i u raspršivanju među narode te u sužanjstvu. Usprkos tomu ostajala je budnom nada da će Bog u budućnosti biti sa svojim narodom. To je istovremeno bila stvarnost i obećanje. S radošću se moglo doživjeti Božju nazočnost, ali moralo se na nju čekati. To je očito trebao biti posve novi način prisutnosti koja je još predstojala. To se izgleda sada ostvarilo. Dijete, koje se treba roditi od djevice, nosi ime koje potpuno obuhvaća nadu da je Bog s nama. Nije potrebno da se ta Božja blizina ostvaruje u posebnoj pripremi, na jednom mjestu, u jednoj kući, nego u jednom čovjeku čija je bit biti Bog s nama. U njemu i po njemu Bog je nazočan i bliz, bliži i stvarniji nego ikad prije.³⁶

U recima 24-25 Matej prikazuje Josipovu reakciju na anđelov navještaj: »Kad se Josip probudi oda sna, učini kako mu naredi anđeo Gospodnji: uze k sebi svoju ženu. I ne upozna je dok ne rodi sina. I nadjenu mu Ime Isus.« Josip ovdje postupa onako kako mu je naloženo. To je jednostavno i samo po sebi razumljivo. On se u stidljivom strahopoštovanju približava Mariji koja sada prema van vrijedi kao njegova žena. Marija rađa sina, a Josip ga nazivlje imenom Isus. Ovim činom, Isus je pravno Josipov sin, uključen u red otaca koji seže od Davida do Josipa. Mi ne znamo samo za ime koje će dijete trebati nositi i koje je izraslo s naslovom Mesije u dvostruko ime: Isus Krist, to jest Mesija. Znamo da se to ime nadopunjava drugim imenom koje Isus nije nosio: »Bog s nama«. Posljednja rečenica evanđelja odnosi se na početak: Božja blizina u Kristu je sigurno zajamčena i više nikada, do kraja vremena, neće postati daljina. To jasno pokazuje i Isusova izjava: »Evo ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta.« (Mt 28,

³⁵ *Isto*, 80.

³⁶ Usp. W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, 25.

20) Bog je s čovjekom blizu po Isusu Kristu. On je uvijek tu i čovjek više nikada neće biti sam i izgubljen te besmisleno »bačen u život«. ³⁷

1.2.3. Poklon mudraca (Mt 2, 1-12)

U Matejevu evanđelju Mariju, Isusovu majku susrećemo i u izvješću o poklonu mudraca 2, 1-12, točnije u trenutku osobnog susreta trojice mudraca s njom i s njezinim Sinom. Imperfekt »iđāše pred« (grč. *progen*) može značiti jedino to da ih je (zvijezda) »navodila« tako da se sama kretala da bi vodila mudrace. Nije rečeno da li im je pokazala baš kuću koju su tražili, nego općenito mjesto gdje »bijaše dijete«. ³⁸

Da bi se ova tri mudraca bolje upoznalo, od velike je pomoći pojam *magoi* koji u pozitivnom smislu može označavati intelektualce ili znanstvenike, a u negativnom čarobnjake i vračare. U ovome slučaju, vrlo je vjerojatno da se radi o astrolozima koji su u kretanju i položaju zvijezda otkrivali indikacije za ispunjenje značajnih događaja. Ovoj tvrdnji u prilog ide činjenica da se mudraci idu pokloniti novorođenome kralju nakon što su vidjeli gdje izlazi zvijezda njegova. Nadalje, izraz *apo anatolon* koji etimološki znači »Izlazak (zvijezda)« ovdje označava »Istok« – mjesto rađanja magije, astrologije i religiozne mudrosti, nedvojbeno ukazujući na izvan palestinski ambijent. Riječ je, dakle o poganima, predstavnicima svih onih koji ne pripadaju izabranom narodu a koji postaju primatelji ispunjenja Božjih obećanja, zahvaljujući njihovom stavu traženja i prihvaćanja Mesije i njegova spasenjskog djelovanja. Identitet triju mudraca potvrđuje i izraz »kralj Židovski« koji u Matejevu evanđelju upotrebljavaju samo stranci poput Poncija Pilata i vojnika, za razliku od Židova koji ga nazivaju »kralj Izraela«. ³⁹

Ovi učeni muževi nalaze Mariju sa svojim djetetom, prikazuju svoje poklonstvo i skupocjene darove, kao što i dolikuje kraljevima. Isusu koji je s Marijom, poklanjaju zlato, tamjan i smirnu. ⁴⁰ Dva dara posebno su spomenuta u Ps 72, 15 (zlato) i u Iz 60, 6 (zlato i tamjan), dok je smirna prisutna u Psalmu 45, 8 i u Pjesmi nad pjesmama 3, 6. To su bili kraljevski darovi, a podsjećaju na poklonstvo kraljice Sabe sinu Davidovu i njezino darivanje mirisom i zlatom.

³⁷ Isto, 26.

³⁸ Usp. R. T. FRANCE, *Matej*, 84.

³⁹ Usp. S. FUŽINATO, *Povijest i kerigma u Mt 1 – 2*, 347–348.

⁴⁰ W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, 32.

Upotreba smirne prilikom Isusova razapinjanja dovela je do predaje u kojoj ona simbolizira njegovu muku, ali u Starom zavjetu ona je simbol radosti i svečanosti.⁴¹

Njihova radost premašuje svaku mjeru, jer deseti redak: »Obradovaše se radošću veoma velikom«, odražava radost pronalaženja, ispunjene čežnje.⁴² Ovaj prizor, kao odraz veoma velike radosti, nije u trojice mudraca unio nikakvu kritičku pomutnju.⁴³ Njihovo poklonstvo, predstavlja započinjanje poklonstva svih naroda pred jednim Gospodinom. Svjetlo tu nije samo za Židove, nego će udio u tome svjetlu dobiti i pogani. Čin klečanja pred Isusom od strane trojice pogana, najljepše je svjedočanstvo dolaska spasenja u Isusu, ali za cijeli svijet. Kraj vremena počinje se ostvarivati. Pojavljuju se prvi veliki znaci. Herodov cilj nije uspio, jer je njegova nakana da se pokloni novorođenom djetetu propala, jer je Bog uputio mudrace da se vrate u svoje krajeve drugim putem.⁴⁴

1.2.4. Bijeg u Egipat (Mt 2, 13-15)

Nakon izvješća o poklonu mudraca u kojemu je prikazano prihvaćanje Isusa, sina Davidova, od strane poganskih naroda, Matej sada prikazuje Isusov bijeg u Egipat (2, 13-15) koji se, u teološkom smislu, može sažeti u citatu ispunjenja: »Iz Egipta dozvah Sina svoga« (2, 15). Radi se o citatu iz knjige proroka Hošee 11, 1 u kojem prorok nedvojbeno govori o izlasku Izraelskog naroda iz egipatskog ropstva: »Dok Izrael bijaše dijete, ja ga ljubljah. Iz Egipta dozvah sina svoga«. Zanimljivo je uočiti da ovdje Matej usko slijedi hebrejski tekst aktualizirajući ga u Mesijanskom smislu: »sin Božji« je Izrael, a u užem smislu je Mesija u kojemu je sažet poziv cijeloga naroda. Matej smatra da sinovski odnos Božjega naroda biva sažet u Isusu koji u vlastitom životu živi povijest cijeloga naroda. Za razliku od prethodnih izvješća u kojima je Matej definirao Isusa kao »sina Davidova, sina Abrahamova« ovdje je Bog onaj koji govori o svome sinu. Riječ je o jedinom kristološkom nazivu u ovome poglavlju, a kojega čitatelji mogu razumjeti samo na temelju poznavanja židovskih tradicija te u svjetlu mesijanskih iščekivanja.⁴⁵

Josip već po drugi put prima anđelovu poruku. Anđeo mu govori: »Ustani!« Od Josipa se zahtijeva nešto što je naglo i neodgodivo. Josip usred noći mora krenuti s Marijom i Isusom na put. Taj poticaj, javlja se potajno za vrijeme spavanja, u zasjenjenosti više svijesti. No njegovo

⁴¹ R. T. FRANCE, *Matej*, 84.

⁴² Usp. W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 32.

⁴³ Usp. R. T. FRANCE, *Matej*, 84.

⁴⁴ W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 32–33.

⁴⁵ Usp. S. FUŽINATO, *Povijest i kerigma u Mt 1 – 2*, 352–353.

ispunjenje zahtijeva odlučan muški čin. Može se reći da Josip već u noći ustaje i djeluje po pitanju Marije i djeteta onako kako mu je anđeo naložio.

»On ustane, uzme noću dijete i majku njegovu te krene u Egipat.« (Mt 2, 14) U prvim dvama poglavljima evanđelja samo se tako govori o Mariji i djetetu Isusu. To je ispravan i dogmatski način govora, jer najprije dolazi dijete koje je u središtu, a tek onda Marija koja ga je rodila. Matej u svome evanđelju nikada ne koristi pojam »roditelji«, ili »obitelj«, ili »Marija i njezino dijete«. Obje osobe, odvojene su jedna od druge, kao što to i odgovara razlici u njihovom dostojanstvu. Marija ovdje nije nazvana vlastitim imenom, nego samo »njegovom majkom«. To ne označava nikakav odmak, nego se želi reći da Marija svoje dostojanstvo prima od svoga sina. Nasuprot toj važnosti, njezino ime je blijedo. Ime »Marija« u prva dva Matejeva poglavlja spomenuto je svega jednom. Marijina slava počiva na izabranju za pravo i istinsko ljudsko majčinstvo Mesije. Anđelova zapovijed: »I bježi u Egipat«, zapovijed je nužde. Egipat je od starine za cijelo okruženje bio zemlja prebjega u vrijeme nevolje. Osobito su pustinjska plemena, nomadi i polunomadi često bili stjerani na rubove obradive zemlje kako bi se održali na životu.⁴⁶

Egipat je bio utočište Izraelcima koji su se našli u političkim neprilikama u starozavjetnim vremenima i kasnije, pa je i u ovoj situaciji bio sigurno mjesto izvan dosega Herodove jurisdikcije. Za Mateja, Egipat ima izuzetno značenje kao mjesto na kojemu se začela povijest Izraela kao Božjeg naroda. U Egiptu je Bog držao svojega sina u sigurnosti, a uskoro će ga dozvati iz Egipta da bi ispunio ulogu njegova naroda kao njegov »sin«. Isto to kaže i prorok Hošea čije riječi nisu proročanstvo, nego objašnjenje Izraelova podrijetla. Vrijednost Matejeva navoda jest u doprinosu prepoznavanju Isusa kao istinskoga Izraela, što je tipologijska tema koja se provlači kroz čitav Novi zavjet. Očitu poveznicu nalazimo u Matejevom evanđelju, i to u Isusovu korištenju tekstova o Izraelu u pustinji. Već se u starozavjetnih proroka Egipat uzimao kao slika konačnog mesijanskog spasenja, pa Matejev navod ovdje osnažuje njegovo predstavljanje Isusova djetinjstva kao zore mesijanskog doba.⁴⁷

Put na jug zemlje bio je otežan, ali opet blizu i bez opasnosti. Trebalo je nekoliko dana da bi se dostiglo rubove delte. Sada su Marija i njezino dijete ti koje Josip mora spasiti prolazeći tim istim putem. Anđeo u ovome trenutku ništa ne izvješćuje o trajanju njihova prebivanja u Egiptu. Josip, kojemu su Marija i sin povjereni, ostavljen je od strane anđela u neznanju. Čini se da po pitanju Marije i djeteta on ispunjava samo ono što mu se naloži. I ovdje se opet mora pokazati

⁴⁶ Usp. W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, 34–35.

⁴⁷ R. T. FRANCE, *Matej*, 86.

Josipova otvorenost za Božji zahvat. Ne treba činiti samo Božju volju koju prepoznajemo u tajnovitim Božjim zahvatima, nego i Božju volju kao uputu i zapovijed, izrečenu u obliku zahtjeva. Ipak anđeo u trenutku izdavanja naredbe iznosi i njezino značenje: »jer će Herod tražiti dijete da ga pogubi«. Strašno zvuče riječi »upropastiti«, »uništiti« i »odstraniti« nasiljem. No jače ne bi mogla biti rasvijetljena suprotnost: ovdje su pogani koji su se došli pokloniti s vjerskim osjećajem, a ondje je kralj, čija je odluka usmrtniti kraljevsko dijete.⁴⁸

1.2.5. Povratak iz Egipta u Nazaret (Mt 2, 19-23)

U drugom poglavlju Matej posljednji put spominje Mariju u izvješću o povratku iz Egipta u Nazaret (2, 19-23). Anđeo Josipa upućuje na povratak u Nazaret gotovo istim riječima koje je koristio ranije za bijeg. Upućuje ga da ide s djetetom i njegovom majkom Marijom u »zemlju izraelsku«. Izraz »zemlja izraelska« poslanik spominje kao izraz koji u Starom zavjetu označava ovu zemlju kao Božju zemlju koja je dar njegova milosrđa. To je »sveta zemlja« koja je blagonaklono podijeljena na dvanaest izraelskih plemena. Matej ovdje dvaput koristi taj izraz. Time želi naznačiti da Isus sa Marijom i Josipom ulazi u zemlju otaca koja mu ponovno pripada.⁴⁹ Josipovo preseljenje u Nazaret s Marijom i Josipom opravdava citat ispunjenja: »Zvat će se Nazarećanin«. Ovdje se čuva uspomena na zavičajni grad Nazaret i produbljuje izbor mjesta refleksijom o proročki shvaćenom imenu »Nazarećanin«.⁵⁰

U recima 19-22 autor donosi objašnjenje zašto se Josip s Marijom i Isusom nastanio u Galileji, a ne u Judeji. Redak 20 vrlo živo podsjeća na Izlazak 4, 19. Budući da je Josip bio građevinskog zanata, vjerojatno se nastanio u Nazaretu jer nije mogao pronaći posao u obližnjem gradu Seforisu koji je Herod Antipa tada dao iznova podići kao grad u kojem će biti njegova prijestolnica. Samo proročanstvo koje se ovdje spominje predstavlja klasični problem, jer u Starom zavjetu nema nijednog točno takvog teksta. Možda ga je Matej ovdje umetnuo da kod čitatelja potakne razmišljanje o sljedećim elementima: 1) spomen malog mjesta koje se ne spominje u Starom zavjetu; 2) spomen Isusa kao *nazira* (posvećene osobe) poput Samsona i Samuela.⁵¹

⁴⁸ Usp. W. TRILLING, *Evandjelje po Mateju*, 35–36.

⁴⁹ *Isto*, 40.

⁵⁰ R. SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evandjelja*, 80.

⁵¹ D. J. HARRINGTON, *Komentar evandjelja i Djela apostolskih*, 148.

Matejeva pretpovijest već na samome početku evanđelja ima želju prikazati u punom svjetlu onoga koji će biti predstavljen u svom djelovanju i u svom životnom putu. On želi odgovoriti na pitanje: Tko je on, odakle potječe i kako se njegov put nazire? On nije samo židovski Mesija u nekom novom jedinstvenom smislu, već i od pogana očekivani, a u židovstvu progonjeni donositelj spasenja.⁵²

Herodovo skončanje dogodilo se 4. godine prije Krista, a koliko su dugo Josip i njegova obitelj boravili u Egiptu ne znamo sa sigurnošću. Njihovo kretanje, usmjeravano je objavom u snu.⁵³ Ovdje odzvanjaju motivi izlaska iz Egipta i zauzimanje Palestine u »proljeće« naroda. Ove veze odzvanjaju kao visoki i niski tonovi, a tomu u prilog dolazi razlog koji anđeo dodaje: »jer su umrli oni koji su djetetu o glavi radili«. To je gotovo doslovno rečenica iz povijesti koja je bila upućena Mojsiju.⁵⁴

Herodova namjera da se riješi opasnog suparnika umorstvom novorođenčeta, nije ništa novo, jer je tako i faraon reagirao na vijest o (predstojećem) Mojsijevu rođenju. Moćnici židovskog naroda nisu reagirali na Mesijino rođenje ništa drugačije od egipatskog faraona na vijest da je došao trenutak kad će Bog osloboditi svoj narod. Postojao je strah da bi Bog u najskorije vrijeme mogao svoj narod uistinu osloboditi po Mesiji, »knezu i pastiru naroda«, što je vođe židovskoga naroda od samoga početka učinilo aktivnim i pasivnim neprijateljima.⁵⁵

Mojsije je morao bježati iz Egipta nakon što se ogriješio ubojstvom egipatskoga nadglednika te se zadržao dugi niz godina u tuđini u midjanskoj zemlji. Nakon određenog vremena, Mojsije je dobio od Boga zadatak da se vrati u Egipat, jer su pomrli svi oni koji su tražili njegovu smrt. Mojsije je nakon Božjeg naloga stavio na magarca svoju ženu i sinove te otišao u Egipat. Ovo se može nazvati rijetkom igrom slučajnosti. U Knjizi Izlaska faraon želi Mojsijevu smrt, a u Matejevom evanđelju, Herod traži ubojstvo mesijanskog djeteta. Ondje je prisutan bijeg iz Egipta i povratak po Božjoj uputi, a ovdje bijeg u Egipat i povratak na Božju zapovijed. U Knjizi Izlaska radi se o izabranom osloboditelju sa ženom i sinovima na putu, a u Matejevom evanđelju sin Davidov, Josip kao oruđe Božjeg vodstva s djetetom i njegovom majkom Marijom na putu. Ipak ova »igra« sličnosti u pojedinostima samo je poput popratne glazbe za veliku paralelu koju Matej ima pred očima: Izraelov izlazak, oslobođenje iz ropstva, novi Božji

⁵² R. SCHNACKENBURG, *Osoba Isusa Krista u četiri evanđelja*, 80–81.

⁵³ Usp. R. T. FRANCE, *Matej*, 87.

⁵⁴ Usp. W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, 40.

⁵⁵ M. LIMBECK, *Matejevo evanđelje*, Zagreb, 2009., 46.

narod. Matej sve to već zna o djetetu Isusu, no on to štedljivo nagovještuje gledajući unatrag ranu izraelsku povijest.⁵⁶

Zaključno možemo reći da Matej u svome evanđelju, za razliku od Marka, izravno spominje Isusovu majku Mariju oslovljavajući ju osobnim imenom (Mt 1 – 2). Nadalje, pojmovi »djeвица«, »žena« i »majka« u Mateja ne dovode čitatelja u dvojbu radi li se tu zapravo o Mariji ili ne kao što je to bio slučaj u Markovu evanđelju. Budući da Matej svoje evanđelje započinje Isusovim rodoslovljem koje nužno mora nastaviti i s njegovim djetinjstvom, očekivano je i preciznije prikazanje lika Isusove majke. Kod Mateja Marija je zaručena za Josipa koji je prikazan kao glavni lik. Josip je taj koji komunicira i djeluje po Božjoj naredbi, dok je Marijina prisutnost više sporedna. No to nikako ne umanjuje Marijinu važnost. Štoviše, Marijin lik konstantno prati Josipov od Isusova rođenja, pa sve do povratka iz Egipta u Nazaret.

⁵⁶ Usp. W. TRILLING, *Evanđelje po Mateju*, 40–41.

2. Marija u Lukinom evanđelju

2.1. MARIJA U POVIJESTI SPASENJA

Smisao i svrha stvaranja povijesti je Isus Krist, Utjelovljeni Bog. On je početak i svrha, veliki Omega, kome sve teži. Bog je htio utjelovljenje radi svoje slave. U utjelovljenju Sina Božjega stvaralačko Boje djelo i povijest čovječanstva dobivaju savršenu slavu. Kristova povijest poklapa se sa stvaranjem i poviješću čovječanstva. S činom stvaranja počinje povijest spasenja, povijest Božje spasenjske ljubavi. Sve ono što se u povijesti čovječanstva očituje poput društvenog, ekonomskog, političkog, vojnog, kulturnog, religioznih pokreta, sve su to samo vidici ili načini postojanja i razvoja jedinstvene povijesti spasenja koju Bog hoće, započinje i ostvaruje. Budući da je Isus Krist središte, smisao i sadržaj te povijesti, u tu povijest uz njega ulazi i Marija. Kao što se u Isusu Kristu dijeli povijest priprave, njegovo zemaljsko postojanje od začeca do smrti i njegov proslavljeni život u Ocu, tako se i Marijina povijest dijeli u povijest navještaja, njezinu zemaljsku povijest i u njezinu proslavu u Bogu.⁵⁷

Naziv »spasenje« ključni je naziv u biblijskom jeziku te jedan od najbitnijih naziva Božjeg djelovanja na zemlji. Prvi čin spasenja je stvaranje. Ne postoji povijest u kojoj čovjek nema mogućnosti spasiti se. Božji spasiteljski zahvat, Izraelski narod je često iskusio u burnoj povijesti, posebno u vrijeme Izlaska i vrijeme sudaca. Izrael iskustveno dolazi do svijesti da je izvor ropstva, poniženja, izgnanstva grijeh zbog kojega ga Bog kažnjava. Tajnu grijeha, kasnije su produbili proroci. Grijeh je atentat na Boga koji je za proroka Amosa pravednost, za Hošeu ljubav i za Izaiju svetost.

U svjetlu objave dolazi i do istočnog grijeha, grijeha praroditelja. Oni su hotice i svjesno otkazali poslušnost Bogu i htjeli sami odlučivati o dobru i o zlu. Željeli su srediti život i svijet mimo i protiv Boga, uzimajući sebe kao normu svoga života odbacujući Božju volju. Posljedica toga je kazna i svijest grešnosti. Bog ih istjeruje iz raja, iz zajedništva s njime, daleko od »stabla života«, na zemlju, u smrt, koja čovjeku postaje neshvatljiva zagonetka. Ipak, proroci ne navještaju samo kazne za grijeh nego i dane spasenja, mira i sreće, dane Božjeg kraljevstva ljubavi i mira. Proroci uz to napominju da je spasenje uvijek Božji dar i ne može ga ostvariti ljudska sila, sposobnost i pravednost. To je uvijek dar njegove ljubavi. Prorok Jeremija zato i kaže: »Spasi me i bit ću spašen.« (Jr 17, 14)⁵⁸

⁵⁷ C. TOMIĆ., *Marijina poruka*, Zagreb, 1975., 14.

⁵⁸ *Isto*, 15.

Pobjeda nad zlom, grijehom, sotonom, najavljena je već na početku u praevanđelju: »Neprijateljstvo ja zamećem – kaže Bog zmiji – između tebe i žene, između naroda tvojega i roda njezina; on će ti glavu satirati, a ti ćeš m vrebati petu.« (Post 3, 15) U tom smislu, povijest čovječanstva postaje poput ograđenoga bojnog polja u kojem se suočavaju protivnici jedni nasuprot drugima. No knjiga Otkrivenja opisuje konačnu pobjedu koju će izvojevati »Potomak žene«: »Tada će Zmaj, stara zmija, a to je đavao – sotona, biti bačen u ognjeno sumporno jezero gdje se također nalaze Zvijer i lažni prorok i bit će mučen dan i noć u vijeke vjekova.« (Otk 20, 2-10)

To prvo obećanje konačnog spasenja postaje tokom starozavjetne povijesti spasenja, tokom povijesti pripreme, sve jasnije i konkretnije. Potomak Žene bit će sin Šeta, sin Noe. U Abrahamu se vidi jasnije očitovano i konkretizirano to spasenje, a to je u njegovu potomstvu: »Sva plemena na zemlji tobom će se blagoslivljati.« (Post 12, 3) Ta obećanja, kasnije se ponavljaju Izaku, Jakovu, Judi i Davidu. Na »Potomka Žene« jasnije pokazuje prorok Izaija: »Evo, začet će djevica i roditi sina, i nadjenut će mu ime Emanuel!« To će biti »znak«, veći od svakog čuda, »iz dubina Podzemlja ili gore iz visina« (Iz 7, 14). Prorok Mihej naviješta svršetak izgnanstva u dan kad »rodi ona koja ima roditi« (Mih 5, 2). U tom obećanju Potomka i njegove majke otkriva se tajna božanskog izbora Izraela. Izabrani narod je izabran da svijetu dade Mesiju i njegovu Majku. U Mariji i njezinom Sinu, ta se obećanja ispunjavaju, postaju stvarnost. Isus Krist je obećani Potomak, Emanuel, Izdanak pravedni (Jr 23, 6), Sluga Jahvin (Iz 49, 6.9), »Sin čovječji« (Dn 7, 13). Marija je obećana žena, njegova Majka.⁵⁹

2.2. LITERARNI KONTEKST LK 1 – 2

Prvo poglavlje Lukina evanđelja, započinje prologom. Poput mnogih prije njega i Luka sada piše pokazujući čitateljima put. Izvor iz kojeg crpi materijal za svoje spise su svjedočanstva prethodnih generacija: »Očevidaca i slugu Riječi«. Oni koji tvrde da je i Marija očevidac i kao takva svjedok izvješća o djetinjstvu, tumače da je Luka mislio na dvije grupe, a to su očevici i sluge. Međutim, većina smatra da ova dva naziva označavaju jednu skupinu koju čine oni koji su bili očevici njegova djelovanja i postali služitelji riječi, tj. učenici i apostoli. Tumačeći Lk 1, 3 u svjetlu povijesnosti: »Pošto sam sve, od početka, pomno ispitaao, naumih i ja tebi, vrli

⁵⁹ Usp. C. TOMIĆ, *Marijina poruka*, 16.

Teofile, sve po redu napisati« neki smatraju da je evanđelist bio nasljednik apostola koji su napisali literarnu povijest.⁶⁰

Nadalje, u Isusovu djetinjstvu i dječastvu, Luka je usporedo prikazao prvo navještaj jednoga i drugoga začeća, Ivanova i Isusova, a onda isto tako usporedo donio izvješće o jednom i drugom rođenju. U komentarima Lukina evanđelja, obično se govori o »dvama diptisima«: diptih navještenja (Lk 1, 5-38) i diptih rođenja (Lk 1, 57 – 2, 52).⁶¹

Matej je svoje izvješće započeo o ranom djetinjstvu podsjećajući na Knjigu Postanka, na rođenje Izaka, Abrahamova sina. Luka se također oslanja na istu prvu knjigu Biblije, ali uz Abrahama spominje i Saru. Ime anđela Gabrijela, u SZ nalazi se jedino u Knjizi Danijelovoj koja se nalazi na samome kraju židovskog Pisma. Kod Danijela i Luke, Gabrijel dolazi u vrijeme liturgijske molitve; i vidjelac ostaje nijem (Dn 9, 21; 10, 8-12.15). Mnogo važnije je to da Gabrijel tumači sedamdeset sedmica, panoramski opis Božjeg konačnog plana po kojem na kraju treba »da se uvede vječna pravednost, da se stavi pečat viđenju i prorocima, da se pomaže Sveti nad svetima« (Dn 9, 24). Kod Luke, razdoblje započinje sa zaćem Ivana Krstitelja, koji će imati ulogu Ilije (Lk 1, 17): on će, prema zadnjoj proročkoj knjizi (Mal 3, 23-24), biti poslan prije nastupa Dana Gospodnjeg.

Ako navještenje zaćea Ivana Krstitelja podsjeća na ono što se prije dogodilo u Izraelu, navještaj Isusova rođenja ukazuje na još veći stupanj novosti koju je Bog počeo ispunjati. Anđeo Gabrijel sada ne dolazi ostarjelim roditeljima koji uzalud čeznu za djetetom, nego djevici koja je potpuno iznenađena idejom o zaćeu. Ovo zaćeće, dogodit će se stvarateljskim Duhom Božjim koji će Mariju osjeniti, Duhom koji je stvorio svijet. U ovome zaćeu, nije prisutna ljudska moć. Dijete koje će se roditi predmet je dvostruke anđeoske objave. Prvo, ispunit će se očekivanja Izraela jer će to dijete biti davidovski Mesija. Gabrijel ovo službeno objavljuje u Lk 1, 32-33 podsjećajući na proročko obećanje Davidu koje je bilo temelj takva iščekivanja (2 Sam 7, 9.13.14.16). Drugo, dijete će čak i nadići ta očekivanja jer će biti jedinstveni Sin Božji u sili po Duhu Svetom. Marijin odgovor: »Neka mi bude po tvojoj riječi!« (Lk 1, 38), zadovoljava evanđeoski kriterij da ona pripadne obitelji učenika.⁶²

⁶⁰ Usp. R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008., 223.

⁶¹ I. DUGANŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, Međugorje, 2008., 67.

⁶² R. E. BROWN, *Uvod u Novi zavjet*, 225.

Ovim usporednim prikazom čini se da Luka želi prvo povezati Ivana i Isusa s obzirom na njihov nastup i djelovanje, tj. reći kako i jedan i drugi stoje u službi istoga Božjeg plana. Kako bi to djelovalo još uvjerljivije, Luka ističe i rodbinsku vezu njihovih majki, Elizabete i Marije. Upravo takav usporedan prikaz Luka koristi kako bi svome čitatelju jasno predočio kako Isus u svemu nadvisuje Ivana. Koliko god Ivan bio velik u očima svojih suvremenika, on je ipak samo »prorok Svevišnjega« (Lk 1, 76), dok je Isus najavljen kao »Sin Svevišnjega« (Lk 1, 32). Ovakva razlika, očita je i u usporedbi njihovih majki. Iako Marija ide u pohode starijoj rođakinji Elizabeti, ona je, po samom Elizabetinom svjedočanstvu, daleko nadvisuje, jer na samu Marijinu pojavu, Elizabeti je zaigralo dijete u utrobi. Zato ona u tom susretu Mariju slavi kao »majku Gospodina mojega«. Pitanje, tko je zapravo Mesija, Ivan ili Isus, koje je prema svjedočanstvu novozavjetnih spisa dugo postavljano, Luka vješto rješava već u najavi njihova začeca i rođenja.⁶³

2.3. LUKINA IZVJEŠĆA O MARIJI

Od svih trojice sinoptika u Svetom Pismu, Luka čitatelju donosi najbolji prikaz Marije, Isusove majke. Luka Mariji posvećuje prva dva poglavlja i za razliku od Marka i Mateja najtemeljitiije prikazuje njezin lik te se s pravom ovoga evanđelista naziva »Marijinim slikarom«.⁶⁴

2.3.1. Navještenje Isusova rođenja (Lk 1, 26-38)

U Lukinom evanđelju Crkva je prepoznala glavni izvor za nauk o Blaženoj Djevici Mariji. U izvješću o navještenju Isusova rođenja (Lk 1, 26-38) Luka najprije otkriva da je Marija »djevica« i navodi njezino ime. Ona je »milosti puna«, ona začinje i rađa sina, koji je »Sin Božji«, postajući majkom Sina Božjega. Marija Sina Božjega začinje po Duhu Svetom i pristaje biti službenica Gospodnja.

Rođenje od djevice, tipična je kršćanska doktrina. Sličnih priča o rođenju od djevice, bilo je i među grčkim legendama, pa su kršćanski apologetičari sastavili svoju priču u duhu onoga »što oni mogu mi možemo još bolje!« Te legende obično govore o nekom božanstvu koje ima intimni odnos s ljudskim bićem. Ipak, rođenje od djevice je jedinstvena ideja. Ellis drži da je palestinska predaja koju su kršćani izbjegavali spominjati u javnosti »da se Židovi ne sablazne, a Grci da ne shvate krivo Isusa i njegovo mesijanstvo«. Neki misle da Luka povezuje nekoliko izvora, od kojih neki Isusovo rođenje ne opisuju kao od djevice. Na temelju toga oni dovode u

⁶³ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 67–68.

⁶⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, Zagreb, 2016., 93–94.

sumnju cijelu tu poruku. Neosnovano je izvoditi zaključke na nečem što je možda sadržavao neki sasvim hipotetičan izvor. Podaci evanđelja kakvo danas postoji potpuno su jasni.⁶⁵

Navještenje Isusovo, nadovezuje se na Ivanovo. Začeće besplodne, upućuje na djevičansko začeće Marije. Iako je Isus došao poslije, on je ipak ispred Ivana (usp. Iv 1, 27). Glasnik navještenja je anđeo Gabrijel, koji započinje kretanje od neba na zemlju. Njega je poslao Bog, a to znači da sada započinje Božji dolazak k ljudima – u utjelovljenju. U navještaju Ivana odredište anđelova poslanja je Hram, a u Isusovu navještenju odredište je jedan galilejski grad u dijelu Svete zemlje koji slovi kao nesvet, koji je, čini se, Bog napustio, iz kojega »nikad nije proizišao prorok« (usp. Iv 7, 52). Konačno odzvanja ime grada: Nazaret. Grad je povijesno beznačajan. Bog izabire neznatno, poniženo, prezreno od ljudi. Ivanova povijest započinje sa svećenikom Zaharijom i njegovom ženom Elizabetom, koja je bila iz Aronova plemena, a Isusova s djevojkom od možda 12 ili 13 godina.⁶⁶

Anđeo Božji dolazi k djevici, grčki *parthenos*. Ovdje Luka poseže za izrazom iz Emanuelovog proročanstva Iz 7, 14 prema *Septuaginti*, gdje je tim izrazom prevedena hebrejska riječ *alma* koja doslovce znači »mlada žena«.⁶⁷ Ime djevice je Marija. Istim imenom zvala se i Aronova sestra. Značenje imena je nepoznato. Možda znači »Gospodarica« ili pak »Od Gospodina ljubljena«. Kod navještenja Ivanova, anđeo se pojavljuje i jednostavno je tu, a k Mariji ulazi i pozdravlja ju. Ivanovo rođenje, naviješteno je u Hramu, a Isusovo u kući djevice. U Starom zavjetu, Bog prebiva u Hramu, a u Novom zavjetu, Bog podiže prebivalište među ljudima.⁶⁸

Božji glasnik pozdravlja djevicu s »milosti puna«, dakle obilježenu Božjom blagonaklonošću i Božjim prianjanjem uz nju. Luther navodi: »milosna«, prema latinskoj Vulgati, *gratia plena*.⁶⁹ Dok anđeo pozdravlja Mariju, Zahariju nije pozdravio. U Izraelu muškarac ne upravlja ženi nikakav pozdrav. Pozdrav je priopćen u dvama pozdravnim oblicima. Svaki se sastoji od pozdrava i naslova. Prvi je pozdrav: »Raduj se milosti puna«. Tko govori grčki, pozdravlja riječima: »Raduj se«, a tko govori aramejski, pozdravlja kao Isus: »Mir vama«. Postavlja se pitanje značenja anđelova pozdrava u Lukinom evanđelju. Važno je reći da Lukina povijest djetinjstva (pogl. 1 – 2) obiluje starozavjetnim izrazima i upućivanjima. Ona je oslikana bojama

⁶⁵ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, Novi Sad, 1983., 67.

⁶⁶ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki – duhovno čitanje*, I., Zagreb, 2019., 37–38.

⁶⁷ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, Zagreb, 1996., 31.

⁶⁸ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 39.

⁶⁹ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 31.

koje su preuzete iz Staroga zavjeta. On ne spominje svoj izvor, nego čitateljima prepušta radost otkrića i poziva ih da događanje za koje je doznao iz predaje prepoznaju u svjetlu Božje riječi.

Pozivom: »Raduj se!« prorok Sefanija pozdravlja grad Jeruzalem dok promatra mesijansku budućnost: »Klikći od radosti, Kćeri sionska viči od veselja, Izraele! Veseli se i raduj se iz svega srca, Kćeri Jeruzalemska!« (Sef 3, 14) Slično će reći i Joel: »O zemljo, ne boj se! Budi sretna, raduj se, jer Gospodin učini djela velika.« (Jl 2, 21) »Raduj se!«, bila je svečana proročko-liturgijska formula koja se ponekad koristila ako je proročka izreka imala povoljan ishod. Sada anđeo pozdravlja Mariju tim mesijanskim zazivom. On ju naziva »blagoslovljenom«. Ivanovi roditelji su bespriječni jer drže Božji zakon, a Marija je našla milost kod Boga jer ju je on obasuo blagoslovom. Bog je Mariji darovao svoju naklonost, blagoslov i svoju milost. Ona je »našla milost kod Boga«. Marija je grad u čijem središtu (krilu) prebiva Bog, kralj, junak spreman za pomoć. Ona je ostatak kojemu Bog ispunjava obećanje; ona je klica novoga naroda Božjega koji Boga ima u svojoj sredini.

Drugi dio pozdrava započinje riječima: »Gospodin s tobom!« Veliki likovi u povijesti spasenja, čuli su iste ove riječi kojima im se htjelo dati podršku i ohrabrenje. Jedan od primjera je Mojsije kojega je Bog u pustinji pozvao za vođu i izbavitelja njegova naroda. Kada se osjetio nesposobnim za taj poziv, Bog mu je rekao: »Ja ću biti s tobom [...] Ovo će biti znak da sam te ja poslao [...]« (Izl 3, 12). Slično je bilo i sa sucem Gideonom: »I ukaza mu se anđeo Gospodnji i reče mu: 'Gospodin s tobom hrabri junače!' 'Ali gospodaru', odgovori mu Gideon, 'kako ću Izbaviti Izraela? Moj je rod najmanji u Manašeovu plemenu, a ja sam posljednji u kući svoga oca'. Gospodin mu reče: 'Ja ću biti s tobom te ćeš pobijediti Midjance kao jednoga.' Gideon mu reče: 'Ako sam našao milost u tvojim očima, daj mi znak da ti govoriš sa mnom.'« (Suci 6, 12.15-17) Preko ovoga pozdrava Marija stoji u redu velikih izbaviteljskih likova u povijesti spasenja.

Potom slijedi oslovljavanje: »Blagoslovljena među ženama«. Ove riječi, također su časne i posvećene u staroj biblijskoj predaji. Primjeri su junakinje Jaela i Judita. Jaela je uništila neprijatelja svojega naroda te je proslavljena riječima: »Blagoslovljena među ženama bila Jaela.« (Suci 5, 24) Nadalje, Juditi progovara knez naroda Ozija: »Blagoslovljena bila, kćeri, od Boga Svevišnjega više od svih drugih žena na zemlji! Blagoslovljen Gospod Bog, stvoritelj neba i zemlje [...] Jer tvoje pouzdanje neće biti izbrisano iz srdaca ljudi nego će se oni dovijeka

sjećati Božje moći.« (Jdt 13, 18-19) Marija se isto tako nalazi među velikim junakinjama svojega naroda. Ona je ta koja je donijela izbavitelja od svih neprijatelja.⁷⁰

Poput Zaharije i Marija se uplašila opazivši anđela.⁷¹ No za razliku od Zaharije koji se uplašio zbog ukazanja anđela, Marija se uplašila zbog pozdravne riječi. Ponizna službenica plaši se nad veličinom pozdrava. Ona je stala razmišljati o značenju ovoga neuobičajenog pozdrava.⁷² Očito je da Marija u svojoj skromnosti nije shvaćala zašto bi je taj nebeski posjetitelj pozdravio tako uzvišenim izrazima.⁷³ Budući da je molila i živjela u duhu Svetoga pisma, morala joj je doći do svijesti veličina onoga što je u ovom pozdravu bilo naviješteno.⁷⁴ Anđeo tumači Mariji pozdrav navodeći Iz 7, 14 u smislu da je našla kod Boga »milost« (*haris*), a ta milost, sastoji se u njezinom izboru za tjelesnu majku od Boga poslanog Mesije konačnih vremena, »Sina Svevišnjega«, koji će zauzeti Davidovo prijestolje, kako govori Natanovo proročanstvo 2 Sam 7, 8-16, kao mesijanski gospodar nad Izraelom i narodima svijeta prema Božjem obećanju mesijanskom kralju u Ps 2, 7: »Ti si sin moj, danas te rodih«.⁷⁵

I u starom zavjetu, Mojsije, Gideon, Sion i Izrael, trebali su ohrabrenje da će ih Bog spasiti. Svi oni, boje se Božjeg naloga jer su svi svjesni svoje slaboće. Isto tako se osjeća i Marija. Nju će pratiti milost Božja. Preko Marije, Bog preuzima inicijativu dovršenja povijesti spasenja. Bog je taj koji velika djela čini upravo u malenima. Snaga milosti, učinit će iznenađujuće stvari. Riječju »evo«, anđeo navješćuje zašto je Bog izabrao Mariju. Riječi navještenja podsjećaju na proročanstvo kojim je prorok Izaija obećao Emanuela – »Bog s nama«: »Evo, začet će djevica i roditi Sina i nadjenut će mu ime Emanuel!« (Iz 7, 14) Riječi navještenja Ivanova bile su upućene Zahariji i spominjale su ženu. Ovdje anđeo govori samo Mariji. Muškarac i otac se ne spominje. Važno je ukazati na imperativ: »Začet ćeš u krilu.« Sveto pismo, dakako, ne govori tako, ali prorok Sefanija dvaput kaže: »Gospodin u sredini tvojoj«. Ovo je nešto što će se ispuniti na jedan dosada nečuven način. Bog će prebivati u nutrini, u krilu Djevice. On će biti s njom (Emanuel): Marija će biti novi Hram, novi Sveti grad, narod Božji, u čijoj sredini on prebiva. Dijete se mora zvati Isus. Bog određuje to ime, a Marija će ga dati. Isusovo ime nije protumačeno kao ni Ivanovo. U imenu je izraženo Božje poslanje. Bog želi biti spasitelj preko

⁷⁰ Usp. A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 39–41.

⁷¹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 68.

⁷² Usp. A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 42.

⁷³ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 68.

⁷⁴ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 42.

⁷⁵ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 31.

Isusa, a prorok Sefanija kaže: »Gospodin, Bog tvoj, u sredini je tvojoj, silni spasitelj.« (Sef 3, 17)⁷⁶

Gabrijel na poetski način nastavlja govoriti o Isusu, te prvo kaže da će on biti »velik«. Ranije je tu istu riječ upotrijebio za Ivana, ali ju sada upotrebljava u potpunijem značenju jer će se Isus zvati »Sin Svevišnjega«. To ga razdvaja od svih drugih i čini ga Sinom Božjim u posebnom smislu.⁷⁷ Ivan je »velik pred Bogom«, no Isus je velik bez ograničenja i mjere. On će biti nazvan i bit će Sin Svevišnjega. Ime obilježava bit. Svevišnji je Bog. Sila svevišnjega osjenit će Mariju i stoga će se njezin sin zvati Sin Božji.⁷⁸

Gabrijel u nastavku kaže da će on primiti »prijestolje Davida, oca njegovog«. Očekivalo se da će Mesija proizići iz Davidove loze. To je istaknuto i riječima da »njegovu kraljevstvu neće biti kraja«. Kada je riječ o Mesiji, tada se često smatralo da će mesijansko kraljevstvo biti vremenski ograničeno, ali da konačno Božje kraljevstvo neće imati kraja. Isus je doveden u vezu s tim Božjim kraljevstvom. Riječ je o kraljevanju samoga Boga.⁷⁹

Marija pita Gabrijela kako shvatiti to obećanje budući da ona »ne poznaje muža«. To je židovski izraz koji znači da ona s Josipom još ne živi bračnim životom.⁸⁰ Neki egzegeti drže da iz njenog pitanja proizlazi da se ona bila zavjetovala na trajno djevičanstvo. To je, prije svega pokušaj da se u tom tekstu nađe nešto čega ondje nema kao ni u drugim ulomcima, s obzirom na to da se drugdje čita o Isusovoj braći. Drugo, nejasno je zašto bi se Marija uopće udavala ako je namjeravala ostati djevica.⁸¹

Marija poput Zaharije u ovome trenutku postavlja pitanje. Dok Zaharija pita za znak koji će ga uvjeriti u istinu poruke, Marija vjeruje toj poruci bez postavljanja pitanja o znaku. Zaharija želi vjerovati tek kada je njegovo pitanje riješeno, a Marija vjeruje i tek onda traži rješenje za pitanje koje se pojavilo. Marijino pitanje osvješćuje ljudsku nemoć spajanja majčinstva i djevičanstva. Marija tek treba postati majka, ali istovremeno ona je djevica što potkrepljuje njezina izjava:

⁷⁶ Usp. A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 42–43.

⁷⁷ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 68.

⁷⁸ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 75.

⁷⁹ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 68.

⁸⁰ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evandjelje*, 31.

⁸¹ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 69.

»Ja muža ne poznajem«, dakle, nije u braku. Marijino pitanje istodobno uvodi u Božje objašnjenje koje ovo otajstvo treba naći (Lk 1, 35).⁸²

Rješenje problema najlakše je moguće pronaći ako se pretpostavi da je Marija shvatila Gabrijelove riječi tako da bi ona trebala roditi dijete bez muškarčeva sudjelovanja, a možda čak i da bi do začeća moglo doći odmah.⁸³ Ipak, ne treba previše ispitivati iz koje vanjske i unutarnje svijesti te iz kojega je duševnoga stanja Marija postavila to pitanje. Pitanje ne smije biti pretvoreno u polazište za psihološku analizu zaručene djevice pod utjecajem obećanja njezina majčinstva. Luka je samo zabilježio pitanje, ne dajući nikakvo objašnjenje. Pitanje mu se činilo važnim jer ono čovjeka potiče na pažljivo oslušivanje. I sami ljudi postavljaju pitanje: »Kako je moguće povezati djevičanstvo i majčinstvo?«⁸⁴

Anđeo odgovara Mariji da će »Duh Sveti« sići na nju i »snaga Svevišnjega« osjenit će je, da začeće djeteta u njoj ima čudotvorni izvor u Božjoj svemoći, u njegovu upravljanju poviješću i stvaralačkoj snazi. U Mariji začeto dijete bit će nazvano »svetim« i »Sinom Božjim«, jer je njegovo porijeklo u Božjem stvaralačkom djelu.⁸⁵ Ovdje treba isključiti svaku grubu predodžbu o nekakvoj fizičkoj vezi Svetog Duha i Marije. Gabrijel jasno kaže da će Marijino začeće biti rezultat božanske aktivnosti. Upravo će zbog toga dijete koje će se roditi biti »sveto, Sin Božji«.⁸⁶

Ovdje je Božje djelovanje nečuveno novo. Do ovoga trenutka, starim i neplodnim ljudima je na čudesan način bilo dano ono što im je priroda uskratila. Sada jedna djevica treba postati majka bez ikakva sudjelovanja muškarca. U ovome začeću i ovome Božjem djelovanju premašeno je sve što se dosad događalo velikanima povijesti spasenja: Izaku, Samsonu, Samuelu, Ivanu Krstitelju. Silaskom Duha Svetoga na Mariju, Božja snaga će probuditi njezino krilo. Duh Sveti snaga je koja oživljuje i uređuje. Duh je stvarateljska Božja sila koja Isusa poziva u život. Čudo Isusova djevičanskog začeća i bez oca najveća je objava stvarateljske Božje slobode. Putem Božjega slobodnoga stvarateljskog čina nastaje novi praotac, ali suradnjom staroga čovječanstva preko Marije. Isus je Sin Božji kao što to nije nitko.

⁸² A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 44–45.

⁸³ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 69.

⁸⁴ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 45.

⁸⁵ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 31–32.

⁸⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 69.

Gledajući daljnji dio Gabrijelova navještaja: »Sila će te svevišnjega osjeniti« treba progovoriti o simbolu oblaka. Naime, oblak koji prekriva i zasjenjuje sunce također je znak plodnosti jer u sebi sadrži kišu. Za šator objave kaže se: » [...] oblak prekri Šator sastanka i slava Gospodnja ispuni Prebivalište.« (Izl 40, 34) Kad je Hram pod Salomonom bio posvećen, prekrio ga je oblak: »[...] svećenici ne mogoše od oblaka nastaviti službe: slava Gospodnja ispuni Dom Božji!« (1 Kr 8, 11) Slava Božja, koja je snaga, ispunjava Mariju i u njoj stvara Isusov život. U Isusu se objavljuje slava Božja preko utjelovljenja od Marije. Ona je novi Hram u kojem se objavljuje Bog preko Isusa svojem narodu. Marija je šator objave u kojem prebiva Mesija te je na taj način znak Božje prisutnosti među ljudima. Djevičansko začecje putem Duha i sile Svevišnjega upućuje na to da je Isus Sin Božji. Kao od Duha začet i rođen Isus je od svojega početka, od začecja, posjednik Duha. Budući da posjeduje Duha potpuno od samoga početka, on može biti također i djelitelj Duha. Isus koji je rođen od sile Svevišnjega također je Sin Svevišnjega, Sin Božji. On nije Sin Božji kao što je Adam sin Božji putem Božjeg stvaranja, nego po rođenju, od početka, od svojega začecja.⁸⁷

Marija odmah potpuno vjeruje i nije poput Zaharije koji traži znak potvrde. Međutim, anđeo ju upućuje na rođakinju Elizabetu, kao znak Božje svemoći, koja je slovila kao nerotkinja i prestara, ali će unatoč tome roditi sina.⁸⁸ Ovdje je očito da Marija još nije bila čula za Elizabetino iskustvo.⁸⁹ Ovaj znak koji Bog daje Mariji, prilagođen je znak. Rečenicom: »Ovo je već šesti mjesec«, ukazuje se na očite znakove majčinstva koji su znakovi čudesnoga Božjeg zahvata. Kod Boga nije nemoguća ni jedna stvar. Ono što je anđeo rekao Mariji, to Bog govori Abrahamu: »A zašto se Sara smijala i govorila: 'Kako ću rod roditi ja starica?' Zar je Gospodinu išta nemoguće?« (Post 8, 13-14) Marijinu vjeru podržava spasenjsko djelo na Elizabeti i svetopisamsko svjedočenje o Abrahamu. Od Abrahama i Izaka preko Elizabete i Ivana proteže se luk do Marije i Isusa. Abraham od Sare dobiva sina jer je našao milost u očima Božjim (Post 18, 3), Marija dobiva Sina jer je našla milost (Lk 1, 30). Marija pozna sebe u vjeri i milosti kao kćer Abrahamovu. U njezinu se sinu ispunjavaju sva obećanja koja su bila dana Abrahamu i njegovu potomstvu.⁹⁰

⁸⁷ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 45–47.

⁸⁸ P. G. MÜLLER, *Lukino evandjelje*, 32.

⁸⁹ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 69.

⁹⁰ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 47–48.

Iz činjenice da je Marija Elizabetina rođakinja neki su zaključili da je Marija zacijelo iz Aronovog roda, kao i Elizabeta, te da zbog toga Isus, ako se prihvati njegovo rođenje od djevice, nije Davidov potomak. Ipak je ovo pretjeran zaključak. Svi su uvjeti ispunjeni ako je samo jedan od Marijinih roditelja bio iz Davidova roda, a drugi iz Aronovog. Spominjanje Isusa kao Davidovog potomka, i tada kad još nije bilo jasno kako će Josip reagirati, pokazuje da se zacijelo i Marija mogla pozivati na pripadnost Davidovoj lozi.⁹¹

U Isusovo vrijeme bila je živa nada da će se pojaviti dvojica Mesija: jedan iz Levijeva plemena, koji će biti svećenik, i jedan iz Judina plemena, koji će biti kralj. Božji plan je bio da će Isus u svojoj osobi ujediniti svećeničko i kraljevsko dostojanstvo. Lukina slika Krista nosi više svećeničke nego kraljevske obrise; njegov Krist je spasitelj siromašnih, grešnih i potlačenih.⁹²

Marija na anđelove riječi odgovara mirnim pokoravanjem. »Službenica« (grč. *doule*), u prijevodu znači »ropkinja«. Ovaj pojam označava potpunu poslušnost. Ropkinja je morala izvršavati volju svoga gospodara. To je još više istaknuto u Marijinim riječima: »neka mi bude po tvojoj riječi.« U ovom Marijinom odgovoru, često zna promaknuti njezino tiho junaštvo, jer ona se još nije udala za Josipa. Bilo je za očekivati da će njegoa reakcija na njezinu trudnoću biti burna. U to vrijeme smrtna kazna za nevjeru, premda se nije često izvršavala, još uvijek je bila na snazi. Marija nije nikako mogla biti sigurna da neće morati trpjeti, a možda čak i umrijeti.⁹³

U Marijinom odgovoru uz savršenu poslušnost Božjoj volji, izražava se i njezino spremno uklapanje u Božji plan spasenja, tako da se Božja riječ na noj odmah ispunjava i ona u sebi osjeća obećano začecje Sina Božjega.⁹⁴ Božja volja Mariji je sve. Povijest spasenja počinje s Abrahamovim činom poslušnosti. Prema jednoj židovskoj predaji Bog je rekao Abrahamu: »Abrahame!« A Abraham odgovori: »Evo mene, tvoga sluga«. Od početka pa do kraja Božje spasiteljske zapovijedi zahtijevaju poslušnost. S činom poslušnosti Krist je stupio u svijet, s činom poslušnosti, on ga je napustio. U Marijinoj rečenici ne nalazi se nikakvo ja. Bog je za Mariju sve. Kraj i ispunjenje spasenja pod vladavinom njezina Sina nastupit će kada Krist,

⁹¹ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 69.

⁹² A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 48–49.

⁹³ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 69–70.

⁹⁴ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 32.

kojemu je Otac sve podložio, sve podloži onomu koji mu je sve podložio da »Bog bude sve u svemu« (1 Kor 15, 28).⁹⁵

Riječ »otiđe« povezuje međusobno dvostruki prizor navještenja. Naime, i kod Zaharije stoji: »otiđe kući« (Lk 1, 23). Oba prizora imaju zajedničku strukturu, oba potiču na uspoređivanje zbog njihove sličnosti i različitosti. Tumačenje je pokušalo ući u njih. Neprestano iz tih razmišljanja odzvanja činjenica da je Isus veći. Kad je Marija izrazila svoju poslušnost, anđelovo poslanje je bilo ispunjeno. O samome začecu nema govora kako se ono dogodilo. Ono što Luka nije izrekao, to je Ivan oblikovao riječima: »I Riječ tijelom postade.« (Iv 1, 14)⁹⁶

2.3.2. *Marijin pohod Elizabeti (Lk 1, 39-45)*

U Lk 1, 39-45 autor prikazuje Marijin posjet rođakinji Elizabeti koja ju proglašava »majkom Gospodina mojega« i na taj način starozavjetnom terminologijom Mariju naziva i »blagoslovljenom među ženama«. Marija je blažena jer je povjerovala da će se ispuniti ono što joj je rečeno od Gospodina. Pogledajmo detaljnije sam tekst.

Marija je, ne gubeći vrijeme, odmah posjetila svoju rođakinju. Gabriel je došao Mariji u šestom mjesecu Elizabetine trudnoće, a Marija se vratila kući nakon posjeta koji je trajao oko tri mjeseca, po svemu sudeći prije Ivanova rođenja.⁹⁷ Luka ne navodi nikakav neposredan povod Marijina žurnog odlaska »u planinski kraj prema jednom gradu Judinu«. Iako se ni iz kojeg konteksta ne može zaključiti koji bi to grad mogao biti, ipak se pod tim od 6. st. posl. Kr. podrazumijeva mjesto Ain Karim kao rodno mjesto Ivana Krstitelja. Iz konteksta se ipak razabire kako je neposredan povod Marijina puta znak koji joj je dao anđeo Gabriel, da će se na njoj ispuniti Božje obećanje: »A evo tvoje rođakinje Elizabete: i ona u starosti svojoj začne sina. I njoj, nerotkinjom prozvanj, ovo je već šesti mjesec.« (Lk 1, 36) Tu bi se moglo govoriti o Marijinu osobnom interesu da se uvjeri u istinitost anđelova obećanja.⁹⁸

Put vodi od Nazareta u Judin grad na brdovitom području. Grad je okružen Negebom, Judejskom pustinjom i Šefelom. Put koji je bio pred Marijom trebalo je svladati u tri do četiri

⁹⁵ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 49–50.

⁹⁶ *Isto*, 49–50.

⁹⁷ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 70.

⁹⁸ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 76–77.

dana. Putovanje je bilo teško, ali je Marija ipak išla žurno. Na cilju puta Marija ulazi u Zaharijinu kuću i pozdravlja Elizabetu.⁹⁹

U trenutku kada je Marija pozdravljala Elizabetu, dijete u Elizabetinoj utrobi se pomaknulo. Pomicanje ploda u utrobi nije, dakako nikakva rijetkost.¹⁰⁰ Mnoge trudnice osjećaju kretnje nerođene djece, ali Luka s njom povezuje još nešto, jer on dalje piše: »I napuni se Elizabeta Duha Svetoga i povika iz svega glasa.« (Lk 1, 41b–42a) To igranje Elizabetina čeda popraćeno je silaskom Duha Svetoga.¹⁰¹ Dijete (Ivan), kojega Elizabeta nosi u svojoj utrobi, ispunjeno Duhom Svetim prihvaća Mesiju (Isusa) koji je u Mariji i zbog toga se pokrenulo od radosti. Još prije Isusovog rođenja nerođeni preteča i Krstitelj prepoznaje mesijansko dostojanstvo djeteta u Mariji.¹⁰²

U pozdravu Marije, koja nosi Mesiju u svojem krilu, Elizabeta i preko svoje majke Ivan susreću se s mesijanskim spasenjem. Elizabeta je bila ispunjena Duhom Svetim. Kad je Marija stupila u kuću i kad se začuo njezin pozdrav, započeo je blagoslov vremena spasenja. Isus će reći svojim poslanicima: »U koju god kuću uđete, najprije recite: 'Mir kući ovoj!' Bude li tko ondje prijatelj mira, počinit će na njemu mir vaš.« (Lk 10, 5–6) U Zaharijinoj kući događa se u uskom prostoru povijesti djetinjstva ono što će se u Jeruzalemu dogoditi nakon uskrsnuća Gospodinova: »U posljednje dane, govori Bog: Izlit ću Duha svoga na svako tijelo i proricat će vaši sinovi i kćeri.« (Dj 2, 17-21; Jl 3, 1-5) Povijest djetinjstva Crkve povratak je povijesti Isusova djetinjstva.¹⁰³

Elizabeta je povikala jakim glasom. Ovdje se može upotrijebiti grčki glagol *krauge* što u prijevodu znači »krikne«. Općenito je poznato da su njezine riječi u Bibliji pisane u prozi, ali zapravo one tvore jednu malu pjesmu. Ona pozdravlja Mariju s »Blagoslovljena ti među ženama«. Tu se možda želi podsjetiti na suprotnost između ove i Zaharijine reakcije, jer je i Zahariji došao anđeo, a on se ipak ponašao sasvim drugačije.¹⁰⁴

Elizabetino klicanje ima dva prepoznatljiva dijela: u prvom se slavi Marija s njezinim Djetetom, a u drugom se veliča njezina vjera pri čemu Luka koristi dva različita izraza. U prvom slučaju

⁹⁹ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 51.

¹⁰⁰ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 70.

¹⁰¹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 57.

¹⁰² P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 33.

¹⁰³ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 52.

¹⁰⁴ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 70.

Elizabeta veliča i Mariju i njezino čedo istim izrazom: »Najblagoslovljenija (*eulogemene*) si ti među ženama! I blagoslovljen (*eulogemenos*) plod utrobe tvoje!« Logično je da Elizabeta prvo blagoslivlja Mariju, jer je u neposrednom susretu s njome, ali razlog tog pozdrava zapravo je u čedu koje Marija nosi. Za Mariju je upotrijebljen superlativ kako bi se istaknula njezina uzvišenost nad brojne starozavjetne žene koje su također blagoslivljane tim istim izrazom za ono što su učinile u službi svomu narodu (usp. Suci 5, 24; Jdt 13, 18).¹⁰⁵

Elizabeta oslovljavanjem Marije »blagoslovljena među ženama« označuje njezin povlašteni položaj unutar ljudskog roda, kojemu je uzrok »blagoslovljeni plod utrobe njezine«, sam Sin Božji. Elizabeta je u Marijinu plodu jasno prepoznala Gospodina. U Starom zavjetu Gospodin je jedna od zamjenica za ime Božje, koje se ne izgovara, a koje uvijek označuje samog Boga. Elizabeta ovdje zapravo prepoznaje svoga Boga.¹⁰⁶ Elizabeta ovdje govori uzbuđeno ekstatički, pod Božjim utjecajem svečano liturgijski, kao što su leviti pjevali pred kovčegom saveza (Ljet 16, 4). Ona je navjestiteljica spasenja, službenica Gospodina koji se pojavljuje u njezinom domu. Marijinu tajnu, ona razaznaje preko Duha Svetoga.¹⁰⁷

Marijina veličina potpuno je izražena tek u Elizabetinu izrazu čuđenja odakle njoj, »da majka Gospodina moga dolazi k meni?« (Lk 1, 43) Marija tu nije više samo majka budućeg Mesije, Sina Davidova, nego još više »majka Gospodina moga«. Ako se znade da je »Gospodin« (*Kyrios*) u Lukinoj teologiji, uz Sina Božjega, najvažniji kristološki naslov za Isusa, mora se zaključiti da je time na poseban način izražena Marijina veličina, a Elizabeta koja Isusa već tada priznaje »svojim Gospodinom« Lukinoj zajednici služi kao primjer prave vjernice.¹⁰⁸

Čuđenje, slično Elizabetinom, imao je i David kada je kovčeg Saveza trebao biti prenesen u Jeruzalem: »Kako bi mogao doći k meni Kovčeg Gospodnji?« Čini se da je ovaj tekst utjecao na navedeni prikaz. Marija je shvaćena kao »novozavjetni kovčeg Saveza«. Ona u svom krilu nosi Svetoga, Božju objavu, izvor svega blagoslova, uzrok radosti spasenja i središte novoga kulta.¹⁰⁹ Razlog Elizabetine radosti je veselje djeteta koje je u tom susretu zaigralo u njezinoj

¹⁰⁵ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 77.

¹⁰⁶ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 57.

¹⁰⁷ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 53.

¹⁰⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 77–78.

¹⁰⁹ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 53–54.

utrobi. To je eshatološka radost zbog početka ispunjavanja Božjih obećanja u životu dviju budućih majki.¹¹⁰

Završna Elizabetina rečenica isto je tako plod nadahnuća silaska Duha Svetoga: »Blažena ti što povjerovala da će se ispuniti što ti je rečeno od Gospodina!« (Lk 1, 43) Označiti nekoga blaženim već u Starom zavjetu znači da je dotična osoba životom posebno bliska Bogu. Elizabeta u Mariji prepoznaje osobu koja je potpuno Božja, koja je prihvatila upravo Božji plan, a Elizabeta to obznanjuje kao razlog Marijine blaženosti. Marija je blažena jer je povjerovala da će se ono, što joj je anđeo navijestio, ispuniti i jer je bila spremna to prihvatiti kao svoj životni zadatak, premda nije znala što ju na tom putu čeka.¹¹¹

Marija je majka Isusa Krista jer je u svojoj poslušnosti izrekla svoj pristanak. Kad ju je žena iz naroda prozvala blaženom: »Blažena utroba koja te nosila i prsi koje si sisao«, reče Isus: »Još blaženiji oni koji slušaju riječ Božju i čuvaju je!« (Lk 11, 27-28) Izraelova povijest spasenja započinje činom vjerovanja: Abraham putuje u nepoznatu zemlju sa svojom neplodnom ženom samo zato što ga je Bog pozvao i obećao mu blagoslovljeno potomstvo (usp. Post 12, 1-5). Povijest spasenja svijeta započinje činom vjere. Marija je povjerovala riječi Božjoj da će kao djevica biti Mesijina majka.¹¹²

Istim izrazom »blago« (grč. *makaria*) izrečena su Isusova blaženstva nad onima koji ga slijede (usp. Lk 6, 20-23), ali i blaženstvo one žene iz naroda upućeno Isusovoj majci (Lk 11, 28). Marija je tu sa svojom vjerom istaknuta kao predstavница novoga naroda Božjega kojoj je upućeno i prvo blaženstvo. Ona je ta koja u sebi utjelovljuje sve ono zbog čega je Isus izrekao svoja blaženstva.¹¹³

Ovdje je odsutna svaka zavist u Elizabetinom stavu prema Mariji. Ona kao starija i kao ona koja je od Gospodina primila tako izvanredan blagoslov, lako je mogla pokušati da svoj položaj ljubomorno očuva. Međutim, u istinskoj poniznosti ona je uvidjela da je Bog još veći blagoslov dao Mariji. Zanimljivo je i to da Ivan Krstitelj sve do Isusovog krštenja nije shvaćao da je on Mesija. Čini se da je Elizabetino uviđanje da je on Gospodin bilo nadahnuto, ali i sasvim osobne

¹¹⁰ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 78.

¹¹¹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 58.

¹¹² A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 54.

¹¹³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 78.

prirode. Ivan je to morao ustanoviti sam.¹¹⁴ Izvor Elizabetina proglašavanja Marije »blaženom« jest njezina savršena vjera. Zato ju evanđelist Luka predstavlja kao primjer vjerujućeg čovjeka, nasuprot oklijevajućem i nevjerujućem Zahariji.¹¹⁵

2.3.3. Hvalospjev Marijin (Lk 1, 46-56)

U Marijinom hvalospjevu (Lk 1, 46-56) Luka prikazuje Mariju koja svjedoči da je sva njezina veličina, koju najavljuju naslovi, kojima je opisuju anđeo i Elizabeta, Božji dar, koji ona s poniznošću prihvaća. Marijin hvalospjev »Veliča« (lat. *Magnificat*), izljev je hvaljenja i slavljenja, izgovoren uglavnom starozavjetnom molitvom. Sličan je Aninom hvalospjevu, no treba uočiti i razliku. Dok je Anin hvalospjev pobjedonosni uzvik u lice njezinim neprijateljima, Marijin je ponizno razmišljanje o Božjim milostima. Vrlo je vjerojatno da je Marija za svog četverodnevnog putovanja do Elizabetinog doma razmišljala o Ani i događajima u vezi s njom, a onda spontano izgovorila svoj nadahnuti hvalospjev.¹¹⁶

Iako je Marijin hvalospjev prožet starozavjetnim motivima, on izražava hvalu zbog nove stvarnosti koja započinje upravo s Marijom. Ta nova stvarnost, zapravo znači novi Božji poredak. Stari zavjet, važan je za ovaj hvalospjev iz nekoliko razloga. Prvi razlog je taj što kršćani u ovome skorom trenutku Isusova skorog rođenja prepoznaju ispunjenje starozavjetnih obećanja o dolasku Mesije i Spasitelja, jer najavljuje upravo početak tog novog vremena, koje će nastupiti dolaskom obećanog Mesije. Drugi razlog je taj da je dolazak obećanog Mesije upravo stavljen u povijest na prijelaz iz vremena starog u vrijeme novog poretka kojeg Stari zavjet proročki najavljuje. Treći razlog je u tome što Marija ono što će poslije postati najprije Kristovim naukom, a poslije i naukom Crkve, ovdje izražava i time označuje da novi Božji narod nije nešto nužno novo, nego se samo mijenja kriterij pripadnosti tome narodu. Prije Krista zakon je određivao, tko je Židov, a tko nije, a sada je pripadnost Božjem narodu utemeljena na vjeri u Krista.¹¹⁷

Marijin hvalospjev, nekako je logično podijeljen u dva dijela. U prvome, Marija je usredotočena na veliku milost koju joj je Bog iskazao i zato ga tako zanosno slavi, a u drugome dijelu taj svoj osobni događaj smješta u okvire povijesti svoga naroda Izraela s Bogom i tako mu daje dublje

¹¹⁴ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 71.

¹¹⁵ Usp. P. G. MULLER, *Lukino evanđelje*, 33.

¹¹⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 71.

¹¹⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 60–61.

teološko tumačenje.¹¹⁸ Dva puta, ponavlja se veznik »jer« te se tako obrazlaže hvalu radi Božjeg spasenjskog djela i njegovo eshatološko izbaviteljsko djelo na Mariji.¹¹⁹

Izraz »veliča«, označava uobičajen, redovit čin (Marija stalno slavi Gospodina), ali »klikće od radosti« zapravo bi trebalo biti »kliknuo je od radosti«, jer aorist upućuje na određeni trenutak radosti, vjerojatno onaj u kojem je donio vijest. Upotrijebljena riječ vrlo je snažna i mogla bi se prevesti »kliknula je u pobjedonosnom ushićenju«. »Bogu mome Spasitelju« pokazuje da je Marija shvaćala svoju potrebu – bila je grešnik kao i svi ljudi. Za riječ »nezatna« neki drže da je to oznaka za poniženje. Takvo poimanje ipak se drži pretjeranim. No riječ svakako označava poniznost, kao i riječ »službenica«. Goodspeed donosi pravo značenje ovih riječi prevodeći »on je zapazio svoju ropkinju u njezinom niskom i skromnom položaju«.¹²⁰

Neznatnost je ponizno držanje vjerujućeg pred Božjom svemoći i mudrošću, pa i ako ljudski razum ne shvaća Božje putove ili ih ne može izvršiti. Takva vjerska poniznost pripada siromašnima, službenici koju gleda u usporedbi s »moćnima«, s onim ljudima koji nisu svjesni potpune ovisnosti o Bogu Stvoritelju.¹²¹

Malenima i siromašnima u koje Marija sebe ubraja u proročkim i mudrosnim spisima često se obećava spasenje. »Jer siromah neće pasti u zaborav zauvijek, ufanje ubogih neće biti zaludu do vijeka.« (Ps 9, 19) »Jer ovako govori Višnji i Uzvišeni, koji vječno stoluje i ime mu je Sveti: 'U prebivalištu visokom i svetom stolujem, ali ja sam i s potlačenim i poniženim, da oživim srca skrušenih.'« (Iz 57, 15) Ova obećanja, Isus preuzima u svojim blaženstvima: »Blago siromasima duhom: njihovo je kraljevstvo nebesko!« (Mt 5, 3) Marijino blaženstvo više nikad neće imati kraja. Svi naraštaji sudjelovat će u Marijinoj pohvali. Kao što kraljevstvo Kralja, koji je njezin Sin, neće imati kraja, tako će i kraljeva majka uvijek i posvuda biti slavljena.¹²²

Od razmišljanja o zahvalnosti za ono što je Bog učinio za nju, Marija počinje razmišljati o samom Bogu. Zaustavlja se na trima stvarima: njegovoj sili, svetosti i milosti. Sebe smatra beznačajnom, ali to ne smeta, jer »moćni« djeluje.¹²³ Bog je svojim djelima, svojim

¹¹⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 79.

¹¹⁹ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 33.

¹²⁰ Citat preuzet iz: L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 72.

¹²¹ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 33–34.

¹²² A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 56.

¹²³ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 72.

jedinstvenim zahvatom uzvisio Mariju. Velika djela koja Marija spominje su ne samo ona djela koja je Bog na njoj izveo pripremivši je time za njezino poslanje, nego ona time dotiče i sve događaje koji su obilježili povijest spasenja. Marija je dio toga Božjeg plana spasenja te svojim primjerom i druge uči da se otvore Božjem planu.¹²⁴

Međutim, Boga ne treba povezivati jedino sa silom, jer On je i svet. »Ime« je u starini imalo mnogo dublji smisao nego danas. Ime je označavalo cijelu osobu. Zato ovaj stih ne znači naprosto da je Božje ime sveto i da ga zato treba upotrebljavati sa strahopoštovanjem, nego da je Bog sveti Bog. On je također i milostiv.¹²⁵

Božja dobrota računa sa svakim čovjekom, sa svim vrlinama i slabostima. Bojati se Gospodina, nikako ne znači da ga se ljudi plaše. U cjelokupnom Svetom pismu, pa tako i u Marijinom »Veliča« bojati se Gospodina znači, pristupati mu sa strahopoštovanjem. Prema Knjizi Postanka Bog je čovjeka stvorio na svoju sliku te je tako svaka osoba pozvana da u drugoj osobi prepoznaje sliku Božju i da stoga, svakoj osobi pristupa s poštovanjem.¹²⁶ »Moć«, »svetost« i »milosrđe« najsvjetliji su obrisi starozavjetne slike Boga.¹²⁷

Kada se nadalje analizira daljnji nastavak Marijina hvalospjeva, engleski prijevodi uglavnom ostavljaju dojam da Marija u nastavku svog hvalospjeva spominje Božje uobičajene i redovite aktivnosti. Međutim, u grčkom izvorniku nalazi se svih šest glagola u aoristu, pa onakav prijevod je više nego nevjerovatan. Druge mogućnosti su da Marija misli na određene zgode iz prošlosti kad je Bog izvršio djela koja ona nabraja.¹²⁸

Prva oznaka je da Bog pokazuje »snagu mišice svoje«. To znači da on snažno podupire one koji su na njegovoj strani, a svi oni koji nisu na njegovoj strani, u tom poretku gube svoj položaj.¹²⁹ Ni oholi, ni vladari, ni bogataši nemaju posljednju riječ. Bog će sve njih zbaciti posredstvom svoga Mesije. O oholima se govori u svezi s njihovom umišljenošću, tj. podrazumijevaju se

¹²⁴ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 61.

¹²⁵ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 72.

¹²⁶ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 62.

¹²⁷ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 56.

¹²⁸ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 72–73.

¹²⁹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 62.

ohole misli, a ne samo ohola djela.¹³⁰ Oni koji su sebe držali velikima i bogatima pali su: faraon kod izlaska iz Egipta, Izraelovi neprijatelji u vrijeme sudaca, moćni babilonski vladari itd.¹³¹

Tu se daje upozorenje da svakom uspjehu, položaju i zadatku treba pristupati s poniznošću. To nije protivno tome da se čovjek ponosi vlastitim uspjesima i postignućima, ali treba biti svjestan da su svi ti uspjesi i postignuća plodovi njegove stvaralačke suradnje s Bogom Stvoriteljem. Vlast u novom, Božjem poretku mogu obnašati samo oni koji u poniznosti prihvaćaju službu i koji su spremni služiti Božjim zakonima, a na dobro onih koji su povjereni njihovoj vlasti. Vlastodršce u Božjem poretku obilježava služenje. Služenje ovdje ne znači robovanje nego nastojanje, iz ljubavi prema onima kojima se služi, brinuti se o njihovu dobru. Bog često, kao i u slučaju Marije, bira neznatne, kako bi ostvario neki plan. Bog se time ne protivi nužno zemaljskoj vlasti, nego želi pokazati da je njegov cilj uvijek čovjek i da nitko nije isključen iz Božjeg poziva na suradnju.¹³²

Riječi »gladne napuni dobrima, a bogate otpusti prazne«, imaju revolucionaran prizvuk. U tadašnjem svijetu bilo je opće prihvaćeno, da će bogataši uvijek biti dobro zbrinuti, dok se siromašni moraju pomiriti s time da će gladovati. Međutim, Bog kojem Marija pjeva nije vezan onime što rade ljudi. On ljudska stanovišta okreće naglavce.¹³³ Uvjeti za ulaženje u Božje kraljevstvo su »blaženstva siromašnih, tugujućih i gladnih«. Upravo Marija ispunjava ono što se traži za ulazak u Kraljevstvo Božje. Sam Isus također će živjeti po ovome zakonu povijesti spasenja koji Marija naviješta nakon što je začela čemu svjedoči citat iz poslanice Filipljanima: »Budući da se ponizio, bit će uzdignut.« (Fil 2, 5-11)¹³⁴

Nadalje, Marija pjeva kako Bog pomaže svom narodu. Glagol »prihvatiti« nije pobliže objašnjen. Aorist u kojem je glagol izrečen, vjerojatno je još uvijek upotrijebljen u proročkom smislu, pa se čini da Marija misli na pomoć koja će doći posredstvom Mesije.¹³⁵ Treba reći da se zadnja dva retka hvalospjeva okreću izabranom narodu Staroga zavjeta. I taj se narod treba preobraziti time da sada svi koji povjeruju Mesiji, Sinu Božjemu, postaju dionici Božjeg naroda. Prvi od dvaju redaka najavljuje Mesijin dolazak kao Božji pohod, jer dolaskom Mesije počinje

¹³⁰ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 73.

¹³¹ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 57.

¹³² Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 62–63.

¹³³ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 73.

¹³⁴ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 58.

¹³⁵ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 73.

novo vrijeme, koje je obilježeno blizinom Božjom. Bog prihvaća Izraela, slugu svojega kako je to obećao po prorocima, koji su najavljivali dolazak Mesije, koji je Spasitelj svijeta.

Izrael, Božji sluga, ovdje ima višestruko značenje. Prvo je značenje da Izrael osnažuje zadnjega od trojice praotaca izraelskog naroda, Jakova, koji nakon boja s Bogom dobiva upravo ime Izrael, koje znači »Onaj koji se borio s Bogom«. Jakov tom borbom s Bogom dokazuje vjeru i pripadnost tomu Bogu jer time svjedoči da ga ni sam Bog ne može odvratiti od vjere u njega. Drugo značenje je povijesni narod Izrael, Židovi, potomci praotaca Abrahama, Izaka i Jakova, koji su izabrani narod Božji, koji je posebno pozvan služiti jedinomu pravom Bogu. Treće značenje pojma Izrael, sluga Božji, otkriva se u novom Božjem narodu, u svima onima, koji vjeruju u Boga i u njegova Spasitelja, Isusa Krista. U povijesti se Crkvu često nazivalo »novim Izraelom«, no to je neispravno jer bi to znači da je izabrani narod Staroga zavjeta sada izopćen iz spasenja, što je netočno. O novom Izraelu može se govoriti samo ukoliko taj pojam označuje sve one, koji vjeruju u Boga Abrahamova, čime su i kršćani i Židovi dio tog novog Izraela.

Izrael, sluga Božji ovdje označuje i sve one, koji se bore za ono Božje; patnike, koji se hrvaju s onim što je Bog kao njihov životni križ stavio na njihov životni put. Bog ispunja svoje obećanje i »spominje se dobrote svoje prema Abrahamu i potomstvu njegovu do vijeka« (usp. Lk 1, 55). Bog sada, kada je vrijeme ispunjeno, ostvaruje obećanje dano Abrahamu i njegovu potomstvu. No i ovdje je vidljivo da se Bog ne ograničava samo na izabrani narod, nego svoju dobrotu iskazuje svima koji vjerom prihvaćaju Boga i time označuje novi Izrael, koji uz Crkvu obuhvaća i povijesni narod Izrael.¹³⁶ Marija se osjeća sjedinjenom s Božjim narodom. Povijest njezina izabranja završava u povijesti njezina naroda, a povijest njezina naroda ispunjava se u njezinoj osobnoj povijesti.¹³⁷

U ovome hvalospjevu, otkriva se da je Marija sebe i svoje poslanje da bude majka Sinu Božjemu shvatila kao dio povijesti izabranog naroda, da Marija u tome svojem poslanju vidi ostvarenje starozavjetnih obećanja i time potvrđuje svoju vjernost židovstvu. Marija je Židovka i ona kao Židovka prihvaća posebno poslanje, koje joj je Bog po anđelu Gabrijelu navijestio i povjerio. Normalno je da ona svoje poslanje tumači u okviru židovstva i da, nadahnuta Duhom Svetim, shvaća da to poslanje, premda je dio židovskoga vjerovanja, više nije ograničeno samo

¹³⁶ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 64–66.

¹³⁷ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 58.

na Židove nego ono sada obuhvaća ljude iz svih naroda, koji se poput nje, otvaraju Bogu.¹³⁸ Marija je prva postala predstavnicom novog naroda Božjega. Nije teško uočiti kako motiv Marijine vjere u Lukinoj slici o Isusovoj majci daleko nadilazi njezino čisto tjelesno majčinstvo.¹³⁹

Marijin »Veliča« posebno otkriva ulogu žene u stvaranju novog, pravednijeg i bratskijeg svijeta. Marija nije židovska djevojka – majka koja je stavljena na stranu, ni neka pasivna žena, već aktivna u životu prve Crkve i duboko ukorijenjena u probleme ovoga svijeta za čije se rješavanje zauzima. To je novi lik Djevice i Majke koji je dugo bio nekako skriven u nauci nekih učitelja duhovnoga života. Marija se ovdje ukazuje kao aktivna žena, graditelj boljeg zemaljskog grada, borac za pravdu, da se oslobode potlačeni; borac za ljubav, da se pomogne potrebnome; svjedok djelatne ljubavi i vjere. U toj vjeri i ljubavi ima se roditi Krist u srcima ljudi po sili Duha Svetoga kako bi »događaj vremena« utjelovljene Riječi postao stvarnost u životu i u svijetu pa da se ostvari Božje kraljevstvo ljubavi i mira.¹⁴⁰

Marija u Elizabetinoj kući ostaje oko tri mjeseca tako dugo koliko i kovčeg Saveza u Kairat Jarimu, ali samo otprilike.¹⁴¹ Prema tome, Marija nije morala kod Elizabete doživjeti Ivanovo rođenje, koje je ispriopovijedano u sljedećem odlomku.¹⁴² Naime, prilikom rođenja bilo bi mnogo uzbuđenja i mnoštvo posjetilaca, a Marija u stanju u kojem je bila, možda nije željela da bude ondje prisutna.¹⁴³

2.3.4. Rođenje Isusovo (Lk 2, 1-7)

Mariju susrećemo i u izvješću o Isusovu rođenju (Lk 2, 1-7). U Isusovo vrijeme, vladari su s vremena na vrijeme željeli znati koliko ljudi živi na njihovom području. I ovdje je rimski car objavio takvu naredbu narodu. Ime August zapravo je pridjev koji su dobivali mnogi carevi, a znači »uzvišeni«.¹⁴⁴ Augustov popis obuhvaćao je upis zemljišnoga i kućnoga vlasništva (nešto poput katastra) i procjenu imovinske vrijednosti radi određivanja poreza. Careva zapovijed je

¹³⁸ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 66.

¹³⁹ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 80.

¹⁴⁰ S. FUŽINATO, *Evandelist Luka – Marijin »slikar«*, u: VICELJA-MATIJAŠIĆ, Marina (ur.), *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis*. Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Rijeka, 2019., 111–122., ovdje 115.

¹⁴¹ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 60.

¹⁴² P. G. MÜLLER, *Lukino evandjelje*, 34.

¹⁴³ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 74.

¹⁴⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 68.

stigla u Palestinu preko sirijskog namjesnika Kvirinija. To je bio prvi popis kod Židova. Svi su odlazili na popis. Prema spisima, pronađenima u Egiptu, ljudi koji su se nalazili izvan svojega mjesta morali su doći u svoje mjesto prebivanja na popis. Žene su se isto morale pojaviti sa svojim muževima pred službenicima. Svatko je išao u svoj grad u kojem je imao imanje.¹⁴⁵

Budući da je Josip bio iz Davidova roda, morao se javiti u Betlehem, koji je nazvan »Davidovim gradom«. Marijina prisutnost vjerojatno nije bila nužna. Malo je poznato o pravilima koja su vrijedila u takvim prilikama. U svakom slučaju da je Marija i posjedovala nešto Josipova prisutnost bila bi dovoljna.¹⁴⁶ Luki je ovo prije svega povod da Isusovo rođenje smjesti u svjetsko-povijesne okvire Carstva i konkretne epohe, te da obrazloži Marijin i Josipov put u Betlehem u kojem će Isus ući u povijest, te da tako istakne suprotnost između Augusta, tobožnjeg gospodara svijeta, i stvarnog kralja svijeta, mesijanskog djeteta Isusa.¹⁴⁷

Sve ovo budi religiozne pretpostavke. Mesija je morao biti rođen u Betlehemu. On potječe iz kuće Davidove i zaposjest će prijestolje svojega oca. To je previdio i prorok Mihej: »A ti Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom; njegov je iskon od davnina, od vječnih vremena.« (Mih 5, 1) Bog stavlja svjetovnu povijest u službu povijesti spasenja. On podređuje Augustovu naredbu svojem u vječnom planu spasenja.¹⁴⁸

O Mariji, Josipovoj zaručnici, ovdje se ne doznaje samo da se zove »Marija« nego se navodi i ispunjenje anđelova navještaja Isusova rođenja.¹⁴⁹ Marija je, iako ju Luka ovdje naziva »zaručnicom«, već bila udana, jer prema galilejskom običaju ne bi mogla sama putovati s Josipom. No nazvana je »zaručnicom« jer je bila djevica. Josip je s njom živio kao zaručnik sa zaručnicom, bez življenja bračnog života. Marija je dakle bila trudna, djevica i buduća majka.¹⁵⁰ Nije važno koliko su Marija i Josip boravili u Betlehemu, nego je važno da se u vrijeme tog boravka Mariji »navršilo vrijeme da rodi«.¹⁵¹

¹⁴⁵ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 74–75.

¹⁴⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 80.

¹⁴⁷ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 37.

¹⁴⁸ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 75–76.

¹⁴⁹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 69.

¹⁵⁰ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 76.

¹⁵¹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 70.

Kod Luke Isusovo rođenje, ispriopovijedano je suhoparno bez čudesnih oznaka.¹⁵² Trijezno, jednostavno, stvarno, s malo riječi izvješćuje se o Isusovu rođenju. Marija je preko pravoga majčinstva donijela na svijet dijete. Za Elizabetu se kaže: »I porodi sina« (usp. Lk 1, 57), a za Mariju: »I porodi sina svoga« (usp. Lk 2, 7). Posvuda odzvanja djevičansko začće.¹⁵³ Ne doznaje se točan trenutak rođenja, ali doznaje se da Marija rađa sina koji je njezino prvo dijete. Prvorodenac u Židovstvu nakon izlaska iz Egipta ima ne samo ulogu nasljednika nego, kao spomen žrtvu egipatskih prvorođenaca ima biti prikazan Gospodinu.¹⁵⁴ Kao što Jahve svoj izabrani narod naziva svojim prvorođencem, tako će i Krist u Novom zavjetu biti nazvan prvorođencem među mnogom braćom. Ovi kasniji kristološki nazivi ovdje još nisu prisutni.¹⁵⁵ Evanđelist Luka naziv »prvorođeni«, izabire iz razloga jer je Isus imao dužnosti i prava prvorođenca i jer je bio nositelj obećanja.¹⁵⁶

Marija je dijete zbrinula povivši ga i položivši u jaslje.¹⁵⁷ Pelene su bile duge trake tkanine koje su se mogle nekoliko puta omotati oko djeteta.¹⁵⁸ Novorođena djeca čvrsto su bila povezana u povoje tako da se nisu mogli pokretati. Time su, kao što se držalo, udovi mogli uspravno rasti.¹⁵⁹ Činjenica da je Marija sama omotala dijete upućuje na to da je do rođenja došlo u osami. Uvijek se smatralo da okolnost da je Isus položen u jaslje znači da se rodio u staji. Možda i jest tako. Ipak je moguće da se njegovo rođenje dogodilo u nekoj vrlo siromašnoj kući gdje su životinje i ljudi stanovali pod istim krovom. Justinova predaja u djelu *Dijalog s Trifonom* 78, govori da se to dogodilo u nekoj vrlo siromašnoj spilji, a to bi doista i moglo biti tako. Neki su pomišljali da je do rođenja došlo pod otvorenim nebom (možda u dvorištu gostionice), s obzirom na to da bi se jaslje najvjerojatnije nalazile ondje. To se jednostavno ne zna. Zna se jedino to da sve ovo upućuje na siromaštvo, pa čak i odbačenost.¹⁶⁰

Potvrdu da je djetesce svoje prvo boravište moralo naći u jaslama, Luka potvrđuje riječima: »jer za njih nije bilo mjesta u svratištu.« (Lk 2, 7) Marija i Josip tražili su nakon svoga dolaska

¹⁵² P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 37.

¹⁵³ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 76.

¹⁵⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 70.

¹⁵⁵ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 37.

¹⁵⁶ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 76–77.

¹⁵⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 70.

¹⁵⁸ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 80.

¹⁵⁹ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 77.

¹⁶⁰ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 80.

u Betlehem konačište za karavane. To je bio prostor koji je većinom ležao pod vedrim nebom, a bio je omeđen zidom sa samo jednim ulazom. U unutrašnjosti se ponekad nalazilo predvorje koje je dijelom moglo biti sazidano, što je rezultiralo jednim većim prostorom i to je bilo više manjih prostora. U sredini dvorišta ležale su životinje, ljudi su se odmarali u predvorju, a manji sazidani prostori ostali su za one koji su si mogli priuštiti taj »luksuz«. Kad je Marija osjetila da joj se približio trenutak poroda, ovdje za njih nije bilo mjesta. Otišla je u jedan prostor koji se koristio kao štala. Obećani Gospodin leži kao malo, nemoćno dijete u jaslama jedne štale. On se odrekao sebe i ponizio se prihvativši ulogu sluge.¹⁶¹ Marija svoje srce i svoj život u potpunosti stavlja u Božji plan i to opredjeljenje ne napušta ni sada kada je u ne baš ugodnoj situaciji.¹⁶²

2.3.5. *Pohod pastira (Lk 2, 8-20)*

U sljedećem izvješću o pohodu pastira (Lk 8-20) Luka donosi saznanje da Bog nije ostavio rođenje svoga Sina neobjavljenim. Ne postoji saznanje o tome jesu li pastiri već prije susreli Josipa i Mariju te im ustupili jednu od štalica, no iz ovoga se otkriva da se radi o pastirskom kraju i da je to izvan grada.¹⁶³ Inače, pastiri su bili prezirani ljudi, isključeni od svjedočenja pred sudom. Naime, pastiri, utjerivači poreza i carinici slovili su kao neprikladni za službu sudaca i svjedoka. Bog izabire upravo prezrene i malene jer ih smatra prikladnima za prihvaćanje objave i za spasenje.¹⁶⁴ Budnim pastirima pristupa anđeo i tumači im rođenje djeteta Isusa kao »veliku radost« za »cijeli narod«. Konačni izbavitelj Izraela, dugo iščekivani Mesija, Spasitelj svijeta rodio se »danas«, i ta vijest ima sveopći i javni karakter kao spasonosna poruka za čovječanstvo.¹⁶⁵

Anđeo, što znači »glasnik« nije imenovan, ali njegova pojava utjerala je pastirima strah u kosti.¹⁶⁶ Anđeo ne govori previše, govori samo ono što pastiri trebaju znati: »Ne bojte se! Evo javljam vam blagovijest, veliku radost za sav narod. Danas vam se u gradu Davidovu rodio Spasitelj – Krist, Gospodin. I evo vam znaka: naći ćete novorođenče povijeno gdje leži u

¹⁶¹ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 77.

¹⁶² I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 70–71.

¹⁶³ Usp. *Isto*, 72

¹⁶⁴ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 78.

¹⁶⁵ G. MÜLLER, *Lukino evangelje*, 78.

¹⁶⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 81.

jaslama.« (Lk 2, 10-12) Mariju ne spominje ni jednom riječju.¹⁶⁷ Anđelovim naviještanjem radosne i pobjedonosne vijesti, pastiri su prvi koji su primili tu veliku radost. Ta radost tiče se naroda. Narod (grč. *laos*) obično znači »narod izraelski«, a ne narod općenito. Vijest o Spasitelju mnogo bi značila ljudima u svakoj zemlji, ali ona je u prvom redu došla Božjem drevnom narodu. Od svih sinoptičkih evanđelja, osim jednoga mjesta u Ivanovom evanđelju, ovo je jedino mjesto na kojem se za Isusa upotrebljava naziv »Spasitelj«. Nazvan je »Kristom«, »Gospodinom«. »Krist« na grčkom znači »pomazanik«. Pomazivanje se obavljalo za pojedine službe, npr. za službu svećenika i kralja. Međutim, Židovi su očekivali da će Bog jednog dana poslati posebnog oslobodioca. On neće biti samo jedan od pomazanika, nego onaj pravi jedini pomazanik. Anđeo navješćuje upravo takvog pomazanika. »Gospodin« se u *Septuaginti* upotrebljava za Boga. Tim izrazom prevedeno je i ime Jahve. Izrazima »Krist«, i »Gospodin«, djetetu se pridaju najviši mogući nazivi.¹⁶⁸

Mjesto rođenja ne navodi se njegovim uobičajenim imenom Betlehem, nego povijesno-spasenjskim počasnim naslovom »grad Davidov«. Isus je »Davidov sin«, na njemu se ispunjavaju obećanja o kojima se govorilo kod navještenja. Pastiri dobivaju znakove po kojima mogu razaznati istinitost poruke: dijete, povijeno u pelene, leži u jaslama. Po tim trima znakovima, oni će prepoznati Gospodina Isusa Krista. Sve je to suprotno židovskom očekivanju. Za Novorođenoga vrijedi ono što se kaže za Raspetoga: On je sablazan za Židove i ludost za pogane (1 Kor 1, 23). No »ludo Božje mudrije je od ljudi i slabo Božje jače je od ljudi.« (1 Kor 1, 25)¹⁶⁹

Nakon radosne vijesti priopćene pastirima anđelu se pridruži silna nebeska vojska slaveći Boga. Anđeli živo sudjeluju u djelu spasenja. Pjev anđela je mesijanski poziv. On nije želja, nego proglašenje Božjega djela. On nije molba, nego svečano zahvalno iskazivanje počasti. U dva međusobno usklađena retka izražava se što znači Isusovo rođenje na nebu i na zemlji, za Boga i za ljude: »Slava na visinama Bogu, a na zemlji mir ljudima, miljenicima njegovim!« (Lk 2, 14) Budući da se ovo rođenje tiče neba i zemlje, ono ima sveopće značenje jer su po Kristu nebo i zemlja ujedinjeni.¹⁷⁰

¹⁶⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 72

¹⁶⁸ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 81–82.

¹⁶⁹ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 80–81.

¹⁷⁰ *Isto*, 82.

Poklik »Slava Bogu na visini« ili *Gloria in excelsis Deo*, je tvrdnja jer je proslavljen Bog, a ne želja: »Neka bude slava Bogu!« Taj je poklik paralelno sastavljen bez glagola, a pojmovi postavljeni jedan drugom nasuprot: slava / mir, u visini / na zemlji, Bog / ljudi. U utjelovljenju Mesije Isusa Bog se proslavlja i donosi mir (hebr. *šalom*) čovječanstvu. Ljudi na zemlji, miljenici njegovi / njegove milosti su svi koje je Bog prihvatio i koji vjeruju. *Vulgata* to prevodi sa *bonae voluntaris* – »ljudi dobre volje«. Genitiv »njegove milosti« (grč. *eudokias*) odnosi se na Boga.¹⁷¹

Mir zbog kojega anđeli slave Boga je mir između čovjeka i uklanjanje otuđenosti koju je prouzrokovalo ljudsko zlo.¹⁷² Mir je plod Saveza koji je Bog sklopio s Izraelom i koji je preko Isusa obnovljen. Savez je »Savez mira« (Iz 54, 10). Ljudi zadobivaju mir upravo zato jer im je Bog ukazao svoju milinu, svoju naklonost. Isus je taj koji ljudima jamči Božju naklonost i jedino će po njoj čovjek biti spašen. Svečani anđelov navještaj slavio je novorođeno dijete kao mesijanskog Kralja, pjev vojske anđela slavi ga kao mirotvorca, spasitelja i svećenika koji pomiruje i sjedinjuje nebo i zemlju. Dijete u jaslama svećenik je i kralj spasenjskog vremena.¹⁷³

U nastavku, Luka donosi reakciju pastira na ono što im je anđeo navijestio. Oni osjećaju potrebu krenuti do Betlehema, kako bi sami vidjeli što se to dogodilo. Oni shvaćaju da je to što se dogodilo od Boga i da to trebaju slijediti.¹⁷⁴ Pastiri su sada prikazani kao prvi navjestitelji evanđelja o Isusovom mesijanstvu.¹⁷⁵ Oni nalaze Spasitelja prema znaku i putem Božjega vodstva. Ono što pastiri vide svojim očima su Marija, Josip i djetesce koje leži u jaslama. Ovdje ništa od govora o djevici – majci, ništa o veličini o kojoj je govorila anđelova poruka. No pastiri su promatrali to dijete rasvijetljeni Božjom objavom. Znak za to da je Božja objava postala povijesna stvarnost stoji pred njima u Mariji, Josipu i djetetu koje leži u jaslama.¹⁷⁶

Pastiri potom odlaze u zajednicu i svjedoče toj zajednici o svome iskustvu vjere i to izaziva divljenje i hrabri prisutne da i oni učvrste vjeru. Ono što pastiri nalaze, učvršćuje njihovu vjeru u istinitost anđeoske objave.¹⁷⁷ Pastiri tako postaju glasnici i apostoli. Ovakav događaj ne mogu

¹⁷¹ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 38.

¹⁷² L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 83.

¹⁷³ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 83–84.

¹⁷⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 73.

¹⁷⁵ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 38.

¹⁷⁶ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 85.

¹⁷⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 73–74.

svi promatrati svojim očima, nego samo oni od Boga predodređeni svjedoci. Drugi čuju poruku ovih svjedoka, a plod toga slušanja je čuđenje. Od svih evanđelista, Luka najviše primjećuje da Isusova djela i riječi bude čuđenje. Tko doživi objavu božanskog čuda, čudi se ili tako da se vjernički i pun strahopoštovanja divi božanstvu, ili da mu se divi ispunjen nadom ili da ga kritički bez razumijevanja odbacuje. Tko se zadivi kada mu Božja objava pristupi, tada još ne vjeruje nego stoji u predvorju vjere. Dobio je poticaj koji može probuditi vjeru, ali i izazvati sumnju.¹⁷⁸

Luka posebno naglašava Mariju. Dok je, s jedne strane, reakciju drugih opisao jednostavno kao divljenje, s druge strane Marijina reakcija je puno dublja: »Marija u sebi pohranjivaše sve te događaje i prebiraše ih u svome srcu.« (Lk 2, 19) Marija je svjesna da se pastiri nisu slučajno našli ondje, nego zna da će upravo taj događaj obilježiti i označiti njezin život. Zato je taj događaj za nju jedna od smjernica koju valja dobro upamtiti, dobro zabilježiti i po toj njoj onda živjeti. Drugi dio Marijine reakcije svjedoči o tome da Marija nije završila razmišljanja o tome kada su se pastiri vratili svojim stadima. Marija te događaje nastavlja prebirati u svome srcu. Na prvi pogled ovo zvuči pomalo čudno jer kada čovjek razmišlja o nečemu, to onda čini s razumom i pameću, koje su po zapadnom mišljenju smještene u mozgu. Međutim, u židovskom i semitskom razmišljanju, mjesto razuma i pameti, mjesto mudrosti označeno je hebrejskim pojmom *leb* – »srce«, pa zato i prorok Ezekijel govori o tome da će Bog narodu »dati novo srce«, (usp. Ez 36, 26), želeći time istaknuti upravo to da će narod promijeniti razmišljanje i da će povjerovati i predati se Bogu. Mariji je jasno da je ovaj događaj previše važan za nju i njezin daljnji život da bi se ona tomu samo divila, ona taj pohod pastira vidi kao još jedan događaj u nizu, te želi upravo taj cijeli niz od anđelova posjeta do sada razumjeti i prihvatiti.¹⁷⁹

Svaku riječ kojoj se Marija divi i pohranjuje u svoje srce sluša ju upravo onako kako Bog to želi. Ona je pralik svih koji primaju Riječ na pravi način, slika vjernika te time pralik Crkve koja Krista prima putem vjere i nosi u sebi.¹⁸⁰ Sve što je doživjela bilo joj je od najveće važnosti te je to upijala u dubinu svoga bića.¹⁸¹ Mariju bi se ovdje moglo shvatiti kao znak Crkve koja čuva Evanđelje i neprestano ga iznova premisslja (grč. *symbollo*).¹⁸²

¹⁷⁸ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 86.

¹⁷⁹ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 74–75.

¹⁸⁰ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 87.

¹⁸¹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 83.

¹⁸² P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 39.

Na kraju izvješća Luka govori o povratku pastira. Bog je izabrao ove najsiromašnije i one koji su budni i pozvao ih da prime poruku o rođenju Spasitelja. Učinio ih je očevicima novorođenoga Mesije, opremio ih i potaknuo da budu navjesticima radosne vijesti. Sada ih opet vraća u svakodnevnicu njihova života.¹⁸³ Svojoj svakidašnjici, pastiri se vraćaju s iskustvom o Božjoj svemoći, njegovom obećanju eshatološkog spasa i mira za sve.¹⁸⁴

2.3.6. Obrezanje i prikazanje u Hramu (Lk 2, 21-24)

U 2, 21-24 Luka prikazuje Isusovo obrezanje i prikazanje u Hramu ističući iznova na poseban način Marijin lik. Kada se navršilo osam dana te došlo vrijeme Isusova obrezanja, prvi put se pojavljuje obveza Zakona za Isusa. Luka ovdje ne naglašava obrezanje, nego naglasak stavlja na nadijevanje imena djetetu, i to onako kako ga je prozvaao anđeo. U tome imenu odražava se Božja namisao.¹⁸⁵ S imenom Bog određuje Isusovo poslanje. Bog je izbavitelj (Spasitelj). U Isusu Bog donosi spasenje.¹⁸⁶

Kod Isusova prikazanja u hramu uočljiva su dva obreda: prikazivanje djeteta i čišćenje majke. Prisutnost djeteta pri tom nije bila nužna, ali je to bilo uobičajeno ako su roditelji živjeli u blizini Jeruzalema. Prikazivanje djeteta proizlazi iz propisa da se svako muško dijete, prvorodeni od majke, a ne nužno od oca, posveti Gospodinu.¹⁸⁷ Ovdje je Marija, zajedno s Josipom, prikazana kao »pobožna« Židovka koja u svemu sluša propise Mojsijeva zakona i vrši ih. To je najbolja potvrda njezine prethodne riječi: »Evo službenice Gospodnje!« (Lk 1, 38), što je iznova čini uzorom Lukinoj kršćanskoj zajednici.¹⁸⁸

Zakon o čišćenju je određivao: »Kad koja žena zatrudni i rodi muško čedo, neka je nečista sedam dana, kako je nečista u vrijeme svoga mjesečnog pranja. Osmoga dana neka se dijete obreže. A ona neka ostane još trideset i tri dana da se očisti od svoje krvi; ne smije dirati ništa posvećeno niti dolaziti u Svetište dok se ne navrši vrijeme njezina čišćenja.« (Lev 12, 1-4) I s Isusom se izvršilo »čišćenje«, jer se kaže: »kad se zatim po Mojsijevu Zakonu navršite dani njihova čišćenja.« (Lk 2, 22) Čišćenje ovdje znači isto što i posvećenje. Zakon po pitanju

¹⁸³ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 87.

¹⁸⁴ P. G. MÜLLER, *Lukino evangelje*, 39.

¹⁸⁵ L. MORRIS, *Tumačenje evangelja po Luki*, 83.

¹⁸⁶ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 90.

¹⁸⁷ L. MORRIS, *Tumačenje evangelja po Luki*, 84.

¹⁸⁸ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 83.

prvorodenca određuje: »Ustupajte Gospodinu prvorodenca materinjeg krila, a tako i sve prvine što ih tvoja stoka daje.« (Izl 13, 12) Ovaj zakonski propis trebao je podsjećati na djelo spašavanja kojim je Bog na čudesan način oslobodio Izraela iz egipatskog ropstva. Kao žrtva morale su biti prinijete životinje te je prvorodeni dječak bio otkupljen. Cijena je bila pet šekela. Ovaj otkupni novac mogao je biti plaćen u zemlji bilo kojem svećeniku. Marija je prinijela žrtvu za čišćenje. Propisivalo se jedno jednogodišnje janje kao žrtva paljenica i jedan mladi golub ili mlada grlica za pomirnu žrtvu.¹⁸⁹ Ukoliko zbog siromaštva nije bilo moguće namaknuti janje, dostajali bi grlica ili golub. Marijina je žrtva, dakle, bila žrtva siromašnih.¹⁹⁰

Luka nigdje ne navodi da je Isus kao prvorodenac bio otkupljen propisanom novčanom svotom. Isus je bio odnesen u Hram da bi ondje bio prikazan. Putem prikazanja morao je biti posvećen Bogu i proglašen njegovim vlasništvom. Ana, Samuelova majka, donijela je u Hram dijete koje je začela, premda se činilo da je nerotkinja, i posvetila ga službi Božjoj. Samuel je bio Bogu posvećen, Ivan Krstitelj isto tako. Isus je još više posvećen Bogu. On je svet jer je rođen od Djevice snagom Duha Svetoga. On je uvijek Svetac Božji, sav posvećen Bogu, predan služenju Bogu. Prikazanje u Hramu otvoreno daje do znanja što je dosad kod njega bilo skriveno.¹⁹¹

2.3.7. Šimunovo proroštvo (Lk 2, 25-35)

Dok Marija, zajedno s Josipom, dovodi Isusa u Hram, Luka na narativnu pozornicu uvodi novi lik: starca Šimuna koji će u susretu s Isusom ispjevati svoj prelijep hvalospjev »Sad otpuštaš«, a njegovoj majci izreći bolno proroštvo (Lk 2, 25-35). Luka Šimuna opisuje kao pravednog i bogobožnog čovjeka. Oba pojma u Starom zavjetu imaju poseban značaj, jer označuju ljude koji imaju posebno poslanje pred Bogom. Izraz pravedan, označuje da dotična osoba živi svoj život u skladu s Božjim zakonima i trudi se u svemu omiljeti Bogu. S druge strane, izraz bogobožan označuje da osoba sa strahopoštovanjem pristupa svetinjama i vrijednostima. Strah Božji označuje poštovanje vrijednosti i svetinja.¹⁹²

Šimun u kojem se nazire odraz bogatih plodova starozavjetne pobožnosti je, dakle, čovjek vjeran Zakonu. Upravo su bogobožnost Zakon i mudrost oblikovali njegov način življenja.¹⁹³

¹⁸⁹ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 91.

¹⁹⁰ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 84.

¹⁹¹ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 91–92.

¹⁹² I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 78.

¹⁹³ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 92.

Često se čini da se ovoga čovjeka uvijek zamišlja kao starca, ali za to nema nikakvog razloga, osim njegove radosne spremnosti da umre. Pokušaji predstavljanja Šimuna kao nekakvog svećenika ili uglednog građanina, nemaju nikakve osnove.¹⁹⁴ Šimun je prije svega prorok jer mu je Bog dao Duha Svetoga, te su same njegove riječi Božja objava. On je ispred svih proroka upravo zbog toga što će on još prije svoje smrti vidjeti Božjega pomazanika, Mesiju. Dok ga ostali proroci navještaju za daleku budućnost, Šimun ga doživljava upravo sada.¹⁹⁵

Razlog zbog kojega Duh potiče Šimuna da dođe u Hram, Šimun će u potpunosti prepoznati kada uzme dijete Isusa u naručje.¹⁹⁶ I dok Šimun dolazi do spoznaje Mesije, Marija i Josip dobivaju proročku objavu o svome djetetu. Držeći Isusa u naručju, Šimun stojeći prosvjetljen Duhom Svetim i ispunjen vjerom slavi Boga. Šimun prihvaća Isusa kao što se prihvaća gosta – prijatelja sa svim poštovanjem i ljubavlju. Početak za takvo prihvaćanje sa štovanjem i ljubavlju jest vjera, a kraj je slavljenje Boga, blagoslivljanje onoga koji daje blagoslov.¹⁹⁷

Obuzet Duhom Svetim, Šimun izgovara svoj hvalospjev. To je proročki, zahvalni himan u kojem je Bog oslovljen kao »gospodar« – *despotes*, koji je pripremio spas svim narodima.¹⁹⁸ Ovaj Šimunov hvalospjev objavljuje da Isus nije obično dijete. Šimun shvaća da je upravo Isus ono obećanje koje narod stoljećima čeka i da je on Spasitelj svijeta. Šimun, koji je cijeli život proveo u molitvi i koji je primio objavu da će vidjeti Spasitelja, sada zna da se objava ispunila.

Šimunov hvalospjev, također je poznat pod nazivom *nunc Dimittis* koji dolazi od početnih riječi u latinskom prijevodu. Promatrajući detaljnije ovaj hvalospjev, važan je vremenski prilog »sad« kojim Šimun započinje hvalospjev. Šimun je spreman mirno umrijeti budući da je vidio »Božje spasenje«, tj. dijete posredstvom kojeg će Bog s vremenom donijeti spasenje. Riječima koje on izgovara inače se opisuje oslobađanje roba, pa je moguće da Šimun u smrti vidi »oslobođenje od dugotrajnog zadatka«.¹⁹⁹ Životna želja je ispunjena, jer Šimun svojim tjelesnim očima smije promatrati Spasitelja i Otkupitelja.²⁰⁰

¹⁹⁴ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 84.

¹⁹⁵ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 92–93.

¹⁹⁶ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 79.

¹⁹⁷ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 93.

¹⁹⁸ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 39.

¹⁹⁹ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 85.

²⁰⁰ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 94.

Šimun nastavlja i kaže da to spasenje nije namijenjeno nekom određenom narodu nego svima.²⁰¹ On hvalospjev završava dvjema zanimljivim slikama. Spasitelj je, reći će Šimun: »svjetlost na prosvjetljenje naroda« (Lk 2, 32). To je slika koja svoje korijene ima i u poganstvu jer su poganski narodi vjerovali u božanstvo svjetla, koje se rađalo upravo u doba godine u kojem se slavi Božić, a to je doba kada je dan najkraći i kada on opet počinje bivati sve dulji. Ta pobjeda brzo je postala slika za pobjedu dobra nad zlom. Zato i nije iznenađujuće to da su i Židovi tu sliku svjetla koja pobjeđuje tamu, prenijeli na obećanog Mesiju i time stvorili pretpostavku da Isus postaje svjetlost svijeta kako to kaže i sveti Ivan u svome evanđelju.²⁰²

Isus je Svjetlo koje se pojavljuje u Izraelu, ali ono svijetli i izvan Izraela kod poganskih naroda. Privučeni ovim svjetlom, narodi dolaze k osvjetljenom narodu Božjemu u kojem prebiva Mesija. Ono što je bilo spominjano u *Veliča* i *Pjevu anđela*, sada naviješta sijedi prorok, oslonjen na Izajino proročanstvo: Bog u Isusu cijelomu svijetu dariva spasenje. »Svako će tijelo vidjeti spasenje Božje.« (Lk 3, 6)²⁰³

Druga slika koja se nalazi u završnom dijelu Šimunova hvalospjeva je: »Slava puka svoga izraelskoga« (Lk 2, 32). To je starozavjetna slika koja označuje puninu božanske objave. Govoreći o Isusu kao o »slavi puka svoga Izraelskoga«, Šimun ga time označuje Bogom, koji prima ljudsko tijelo i narav te se Isusa već ovdje naziva Sinom Božjim.²⁰⁴

U nastavku teksta, Luka navodi kako Šimunovo svjedočanstvo o djetetovu mesijanstvu opet iznenađuje Isusove roditelje Mariju i Josipa, premda su i anđeo navjestitelj i pastiri priopćili istu poruku.²⁰⁵ Na temelju činjenice da su se Marija i Josip divili, neki nastoje dokazati da je Luka ovaj ulomak prenio iz nekog teksta koji nije sadržavao prethodni dio prikaza, jer se roditelji više ne bi čudili nakon susreta s pastirima. Međutim, to ne stoji. Divljenja je vrijedna i činjenica da je Šimun znao sve to, a ono što on govori svakako je daleko dublje od onoga što su govorili pastiri.²⁰⁶

²⁰¹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 85–86.

²⁰² I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 79–80.

²⁰³ Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 95.

²⁰⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 80–81.

²⁰⁵ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 40.

²⁰⁶ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 86.

Marija i Josip koji se čude i dive Šimunovom govoru o Isusu također trebaju riječ objave da bi mogli shvatiti što je Bog u Isusu učinio za ljude. Iako su u čudu i divljenju, Marija i Josip ne stoje u predvorju vjere, nego vjeruju. Njihova vjera otkriva i prepoznaje dubine božanske mudrosti i ljubavi. Oni se čude u ganuću punom strahopoštovanja. Iz dubina njihova ganuta srca izrasta pohvala Boga i život vjere. Marija i Josip su preko djeteta Šimunu donijeli blagoslov.²⁰⁷

Zanimljivo je da se Šimun na kraju nakon uobičajenog blagoslova obraća Mariji: »Ovaj je evo postavljen na propast i uzdignuće mnogima u Izraelu i za znak osporavan – a i tebi će samoj mač probosti dušu – da se razotkriju namisli mnogih srdaca!« (Lk 2, 33-35) Isus i njegov nauk su mjesto odluke. Prihvatiti Isusa znači prihvatiti Boga i pripadati krugu spašenih, dok onaj tko svjesno odbije Isusa bira sebe za propast.²⁰⁸ Isus je znak jer stavlja pred odluku. Njemu će se »suprotstavljati«. Činjenica da će Isus biti osporavan nije iznenađujuća, ali to da će on biti i znak, nije baš tako očito. Taj izraz znači da će pokazati Božje djelovanje i opomenu. Potom Šimun govori o cijeni koju će Marija morati platiti. Mač (grč. *rhomphaia*), ovdje označuje veliki mač, a ne mali koji se naziva *machaira*. Taj veliki mač koji će probosti Marijinu dušu je Isusova smrt.²⁰⁹

Zbog neprijateljstva prema Isusu, Marija će podnositi bol duše. Marija je *Mater dolorosa* – Majka žalosna koja stoji pored Raspetoga. Iako ovdje još nije riječ o križu, on je posljednji uzrok protivljenju. Protivljenje koje Isus doživljava i bol koju Marija proživljava od Boga su određeni »da se razotkriju namisli mnogih srdaca«.²¹⁰

Preko Isusa koji je povezan s Marijom, dolazi sud svijetu. Ivan će reći: »A ovo je taj sud: Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla.« (Iv 3, 19) Utjelovljeni je znak kojemu će se protiviti. Još više će to biti Raspeti. Marija majka koja ga je rodila kao čovjeka, kao onoga koji je sposoban trpjeti, supati zbog ovoga protivljenja. Povezanost s njom znak je kojemu će se protiviti. Kamen spoticanja je Isusovo čovještvo.²¹¹

²⁰⁷ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 95–96.

²⁰⁸ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 81–82.

²⁰⁹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 86.

²¹⁰ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 97.

²¹¹ *Isto*, 97–98.

Može se reći da Luka Izraelovo neprihvatanje Isusa koje će pogoditi njegovu Majku shvaća i kao simbol vjerujuće Crkve. Naime i unutar Crkve je prisutna borba za Isusa i odluka za njega ili protiv njega kao bolni mač koji probada dušu.²¹² Marija i Isus ne mogu se odvojiti i upravo su Crkva i Isus mjesto u kojemu se ta neodvojivost nastavlja. Marija i Isus znak su odluke i razotkrivanje onoga što je u čovjekovoj nutrini. To razotkrivanje iznosi na vidjelo je li čovjek okrenut prema Bogu ili je daleko od njega, je li čovjek poslušnosti ili neposlušnosti ili je pak čovjek protivljenja ili predanja.²¹³

Mariju bitno obilježava povezanost sa sinom u njegovoj patnji, ali i njezin poseban odnos prema Izraelu i budućoj Crkvi njezina Sina. U povijesti Crkve, u njezinoj teologiji i duhovnosti, a posebice u crkvenoj umjetnosti, posebno mjesto našla je upravo *Mater dolorosa*. Ona na najbolji način povezuje patnje svakog vjernika s Isusovim patnjama (usp. Kol 1, 24).²¹⁴ Marija kao ni njezin Sin nisu poraženi od svojih patnji, nego su iz njih, zbog svoje poslušnosti Bogu, izašli kao pobjednici te na taj način svima trebaju biti utočište te izvor utjehe i vjere u to da svaka patnja ima svoj smisao.²¹⁵

2.3.8. Anino proroštvo (Lk 2, 36-38)

U 2, 36-38 Luka proroku Šimunu pridružuje i proročicu Anu. Izrael je uvijek imao i žene koje su bile obdarene Duhom. Rabinska teologija nabroja njih sedam. Za eshatološko vrijeme naviješteno je da će prorokovati Izraelovi sinovi i kćeri: »Čak ću i na sluge i sluškinje izliti Duha svojeg u dane one (i oni će proricati)« (Jl 3, 2; Dj 2, 18). Pored ozbiljnih riječi o sudu, protivljenju i maču pojavljuju se radosno utješne i ohrabrujuće riječi. Imena proročice i njezinih predaka označavaju spasenje i blagoslov. Ana znači »Bog je milostiv«, Penuel: »Bog je svjetlo« i Ašer: »Sreća«. Ono što ta imena kazuju iskazuje njihovu bit i riječ te sve uranja u svjetlucanje radosti, milosti i odanosti. Mesijansko vrijeme je vrijeme punine svjetlosti.²¹⁶

Ana, koja je pripadnica Ašerova plemena bila je kao i Šimun formirana kroz starozavjetnu pobožnost. Duboka starost koju je doživjela dokaz je Božje naklonosti koja na njoj počiva. Njezin život bio je asketski i čist.²¹⁷ Luka otkriva dob proročice: osamdeset četiri godine. Broj

²¹² Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 40.

²¹³ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 98.

²¹⁴ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 84.

²¹⁵ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 83.

²¹⁶ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 98–99.

²¹⁷ *Isto*, 99.

84 koji se ovdje spominje može se protumačiti kao množenje brojeva 12 i 7. Broj tri označuje Boga i savršenstvo, a broj četiri označuje svijet. Broj 12 označuje Božji narod, a broj sedam označuje ono zajedništvo Boga i svijeta, koje je dio Božjeg nauma pri stvaranju svijeta i čovjeka. Broj 84 prema tome označuje ponovno uspostavljanje prvotnoga božanskog poretka i zajedništva Boga i čovjeka unutar Božjeg naroda, koji sada opet obuhvaća sve narode svijeta.²¹⁸

Ana nikada nije napustila Hram i to bi moglo značiti da je imala nastambu na području Hrama, ili, što je vjerojatnije, da je neprestano služila Bogu.²¹⁹ Život joj je usto bio ispunjen postom i molitvom danju i noću. Ana je živjela posve za Boga »u nazočnosti Božjoj«. Ona je oslikana kao svijetli primjer kršćanskih udovica: »A ona koja je zaista udovica, posve sama, pouzdaje se u Boga, odana prošnjama i molitvama noć i dan.« (1 Tim 5, 5)²²⁰

Ana se pojavljuje u prijelomnom trenutku i počinje zahvaljivati Bogu, po svemu sudeći zato što je poslao svoga Mesiju. Luka, međutim ničim ne upućuje na sadržaj tog zahvaljivanja ni na eventualne daljnje izjave.²²¹ Ovdje je jasno da je Ana svjedokinja velikog časa milosti za Hram. Svjetlom Duha Svetoga prepoznala je Mesiju u djetetu koje je Marija odnijela u Hram. Slaveći Boga odgovorila je otpjevom na Šimunovo veličanje Boga. Prepoznavanjem Mesijinog dolaska i ispunjenjem radošću, Ana je postala apostolom. Govorila je o njemu svima koji su očekivali otkupitelja. Njezina poruka završava spremnošću prihvaćanja. Riječ objave mora biti prihvaćena kao gost. Isus je otkupljenje Izraela. S Isusovom pojavom u Hramu započelo je izbavljenje od svih neprijatelja Božjom praštajućom milošću. Sam Isus je otkupljenje i u njemu je posadašnjeno konačno spasenje.²²²

Povijest djetinjstva dosegla je svoj vrhunac. U jeruzalemskom Hramu objavljuje se i protivljenje Isusu i vjerničko prihvaćanje, sud i spasenje, propast i uskrsnuće. Ovdje se ispunjava Malahijino prorokovanje: »Doći će iznenada u Hram svoj Gospodin koga vi tražite i anđeo Saveza koga žudite«. (Mal 3, 1) Taj dan je i dan suda: »Ali tko će podnijeti dan njegova dolaska i tko će opstati kad se on pojavi? Jer on je kao oganj ljevačev i kao lužina bjeliočeva.« (Mal 3, 2) Taj dan je također i dan spasenja: »Tad će biti draga Gospodinu žrtva Judina i jeruzalemska kao u drevne dane i kao prvih godina.« (Mal 3, 4) Iz Jeruzalema, gdje je u Hramu

²¹⁸ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 83–84.

²¹⁹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 87.

²²⁰ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 99.

²²¹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 87.

²²² Usp. A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 99–100.

postavljen znak, sjaji svjetlost za prosvjetljenje pogana, objavljuje se slava Izraelova. To se događa sada prilikom Marijina donošenja Isusa u Hram, a to će se još više dogoditi kad on bude »uznesen« u Jeruzalemu, tj. uzdignut u slavi. Tada će se okupiti novi narod Božji i njegovi će glasnici iz Jeruzalema pohrliti u svijet kako bi narode okupili oko Kristova znaka.²²³

Luka Mariju u ovome odlomku ne spominje, ali se ovdje potvrđuje njezina uloga kao početak boljega svijeta. Marija je uistinu početak Spasenja, jer se njezinim: »Neka bude« počinje ostvarivati Božji naum. Marija je suradnica Božja, ali ne i suotkupiteljica, jer Marija, premda sudjeluje na jedinstven način u ostvarenju Božjega plana, to ipak čini samo Božjim odabirom i njegoa ju je milost za to unaprijed pripremila.²²⁴

2.3.9. *Isusov skroviti život (Lk 2, 39-40)*

Luka svoje izvješće o Isusovom rođenju zaključuje povratkom Marije i Josipa u Nazaret (Lk 2, 39-40). Ne spominje bijeg u Egipat pa ne postoji način da se sazna je li za to uopće znao, te je li taj bijeg prethodio posjetu ili slijedio posjetu Jeruzalemu.²²⁵ Treba istaknuti da Isus nakon Jeruzalema dolazi opet u grad koji je ostao bez sjaja i imena u povijesti Izraela. Nazaret je bio njihov grad, grad Marije i Josipa. Isus slijedi svoju majku Mariju, ona Josipa, svojega muža.²²⁶ U galilejskom gradu Nazaretu Isus dozrijeva za svoju proročku zadaću.²²⁷

U 2, 40 Luka govori o Isusovom odgoju. Navodi da dijete raste, jača tjelesno, ali i mudrošću. Zanimljivo je to da Luka govori »da je milost Božja bila na njemu«. Milost Božja ovdje označuje Duha Svetoga i samu Božju prisutnost u Isusu Kristu, čime Luka opet potvrđuje božanstvo toga djeteta.²²⁸ Bog ispunja Mesiju proročkom mudrošću (*sofia*) i milošću (*haris*), tako da može u sebi do punine razvijati onaj bitak »Sina božjega« koji mu je Bog od samoga početka podario.²²⁹

Ispunjavanje mudrosti osposobljava Isusa za život prema volji Božjoj. Znak Isusovog djetinjstva svakako pripadaju dinamika rasta i duševnog sazrijevanja. Nadalje, kada je riječ o

²²³ A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 100.

²²⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 84.

²²⁵ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 87–88.

²²⁶ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 101.

²²⁷ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 40.

²²⁸ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 85.

²²⁹ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 40.

Lukinom izvješću o tjelesnom i duševnom rastu djeteta, on tu spominje i Ivana (Lk 1, 80), ali ne govori o Božjoj mudrosti i milosti. Važno je naglasiti da je Isus veći od Ivana već u samome djetinjstvu.²³⁰

2.3.10. Isus među učiteljima (Lk 2, 41-50)

Odlazak u Jeruzalem za blagdan Pashe (Lk 2, 41-50) jedina je zgoda koja daje mogućnost da se sazna nešto o Isusovoj dječjačkoj dobi. Luka je jedini od sinoptika koji ju spominje u svome evanđelju.²³¹ Religiozno okruženje u kojem je Isus rastao bila je starozavjetna pobožnost. Bitan dio te pobožnosti bilo je hodočašćenje u Hram (usp. Izl 23, 14-17).²³²

Svi židovski muškarci morali su triput godišnje osobno doći u hram, i to na Pashu, na Blagdan žetve i prvina te na blagdan berbe (sjenica). Mišna izrijekom izuzima žene od te obveze, ali neki su rabini ipak smatrali da bi i one trebale prisustvovati, a neke su, dakako, onamo i odlazile. Marija i Josip išli su u Jeruzalem za blagdan Pashe u spomen oslobođenja izraelskog naroda iz Egipta.²³³ Marija i Josip sa sobom uzimaju dvanaestogodišnjeg Isusa. Prema propisu pismoznana dječak je bio obvezan na ispunjavanje svih zapovijedi s navršenom trinaestom godinom života.²³⁴ Isus vjerojatno nije prvi put sudjelovao u takvu hodočašću. Bez bližeg opisivanja burnog slavlja Pashe, Lukino izvješće odmah prelazi na opis povratka Marije i Josipa.²³⁵

Naime, pashalno slavlje beskvasnih kruhova trajalo je sedam dana. Moglo se otići tek nakon drugoga dana svetkovine. Marija i Josip ostaju tijekom čitavog tjedna. Na kraju Marija i Josip odlaze.²³⁶ Dok su Marija i Josip krenuli kući, Isus je tom prilikom ostao u Jeruzalemu. Budući da se putovalo u dugačkoj karavani, lako se moglo dogoditi da roditelji ne znaju gdje im je dijete. Kad se ovako putovalo, žene i mala djeca pošli bi naprijed, a muškarci i veći dječaci bi ih slijedili. Možda su Marija i Josip mislili da je Isus u društvu drugog roditelja. Čitav dan su

²³⁰ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 101.

²³¹ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 88.

²³² A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 102.

²³³ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 88.

²³⁴ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 102.

²³⁵ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 41.

²³⁶ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 103.

putovali i tražili ga među ostalim putnicima prije nego što su zaključili da je on ostao u Jeruzalemu nakon čega su se vratili onamo.²³⁷

Budući da se u dvanaestoj godini života židovski dječak priprema za obred »Bar mitsvah« kojim postaju punopravni članovi Saveza te u sastavu toga obreda prvi put čitaju na molitvi zajednice u sinagogi, Isus je vjerojatno bio u fazi intenzivnije pripreme za taj obred, pa je zato iskoristio priliku i otvorenost nekih učitelja da s njima porazgovara. Je li u pitanju stvarno priprema za taj obred, ne može se vidjeti iz Lukina teksta, ali se vidi da, kada se Josip i Marija, tražeći Isusa, vraćaju u hram, nalaze svoga sina gdje sjedi posred učitelja, sluša ih i pita.²³⁸ Isus je ovdje predstavljen kao ravnopravni sudionik u raspravama sa stručnjacima, izlagačima Zakona i tumačima Pisma, kojima je dorastao u shvaćanju i odgovorima. Nije rečeno da je dječak obrazovaniji od rabinsko-farizejskih zakonoznanaca ili da ih je osramotio. Izvješće samo naglašava božansku mudrost i dar razumijevanja.²³⁹

Trijemove vanjskoga predvorja Hrama pismoznanci su koristili za poučavanje. Rabinska metoda poučavanja bila je rasprava. Do spoznavanja Zakona prema jednoj židovskoj izreci dolazi se preko ispitivanja kolega, preko rasprave učenika. Tko pita, taj i odgovara, tko sluša, taj i dodaje. Isus je vjerojatno sjedio na pod usred učitelja. Divljenje pismoznanca potvrđuje Isusovo razumijevanje Zakona. Zato će Isus kasnije biti oslovljavan kao učitelj i takvim će biti smatran (usp. Lk 10, 25). Tada će se narod čuditi zbog njegova naučavanja i tumačiti da on poučava s vlašću, a ne kao pismoznanci (usp. Mt 7, 28sl.). Njegovi će se neprijatelji začuđeno pitati: »Kako ovaj znade Pisma, a nije učio?« (Iv 7, 15). Isus naviješta Očevu volju na novi i neposredni način.²⁴⁰

Znakovito je u ovome Lukinom izvješću da su Marija i Josip tražili Isusa tri dana, što odmah podsjeća na uskrsnuće.²⁴¹ U trenutku Isusova pronalaska, Marija i Josip se »zapanjiše«. Očito je da ništa tome slično nisu očekivali. U Marijinu pitanju, kao i u spominjanju njihovog zabrinutog traženja, osjeća se prigovor: »Sinko, zašto si nam to učinio?« (Lk 2, 39)²⁴²

²³⁷ Usp. L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 88–89.

²³⁸ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 86–87.

²³⁹ Usp. P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 41.

²⁴⁰ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 103–104.

²⁴¹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 87.

²⁴² L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 89.

Marija i Josip pogođeni su nalaženjem sina u ovoj neobičnoj situaciji, pogotovo stoga, što, po svoj prilici, još ništa ne slute o mesijanstvu svoga djeteta. Majčin prijekor zbog sinove neposlušnosti, ovdje je potpuno razumljiv.²⁴³ Marijine riječi su spontani izraz boli i brige u dugim satima traženja. Marija je prava majka. Jednostavan životu bliski prikaz nema nikakvu tajnu od ljudskih osjećaja. Isus je djelovao samostalno. Marija ga oslovljava kao dijete iako je on ovdje već dječak.²⁴⁴

U Isusu kao dvanaestogodišnjem sinu ima zagonetki. Kad dijete počinje dozrijevati, pojavljuju se zagonetke. Očitovanje Isusove samosvijesti izaziva kod Marije i Josipa zaprepaštenje. Isus pred njih stavlja uvijek nove tajne, više nego neko drugo dijete i njegova samosvijest prelazi svaku ljudsku samosvijest.²⁴⁵ Za Isusa je bilo iznenađenje kada je čuo da je bilo teškoća.²⁴⁶

Pitanje: »Zašto ste me tražili?« kao da želi reći da traženje nije bilo potrebno, jer, iako se Isus nije odmah s njima vratio iz Jeruzalema, on se nije odmaknuo s Božjega puta, nego je ostao u »onome što je od Oca njegova« i on podsjeća Mariju i Josipa da je njima to zapravo trebalo biti jasno.²⁴⁷ Mladi Isus svjestan je najprije svoje poslušnosti koju duguje Bogu, a ne tjelesnim roditeljima. On kao »Sin« pripada Bogu i samim tim kući Očevoj, hramu.²⁴⁸

Isus mora biti u onome što je Oca njegova. Isus govori o Hramu, iako ga ne spominje. Njegovim dolaskom stari Hram gubi svoje povijesno-spasenjsko mjesto. Na njegovo mjesto dolazi »novi hram«. Hram je ondje gdje se ostvaruje zajedništvo Oca i Sina. U Isusovu životu Jeruzalem zauzima posebno mjesto. Prema Jeruzalemu je Isus usmjerio svoj pogled. Ondje se ostvaruje volja Očeva u njegovu umiranju i njegovu uzdignuću. Kroz to će biti sagrađen novi Jeruzalem s novim Hramom: »I Sveti grad, novi Jeruzalem, vidjeh: silazi s neba od Boga [...] I začujem jak glas s prijestolja: 'Evo Šatora Božjeg s ljudima! On će prebivati s njima: on će biti narod njegov, a on će biti s njima.'« (Otk 21, 2sl.)²⁴⁹

²⁴³ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 41.

²⁴⁴ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 104.

²⁴⁵ *Isto*, 104.

²⁴⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 89.

²⁴⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 88.

²⁴⁸ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 41.

²⁴⁹ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 105–106.

Isus se već ovdje proglašava Sinom Božjim, jer govori upravo o Ocu. Marija i Josip su zatvoreni u svom ljudskom razmišljanju i zato im je teško razumjeti da Isus kao Sin Božji ne pripada samo njima. Oni ne razumiju da se Isus već u tom trenutku priprema za svoje javno djelovanje. Dok Isus zna da ni u jednom trenutku nije bilo razloga za strah, Marija i Josip to ne znaju. Isus im želi dati do znanja kako je on u Božjoj kući na sigurnom.²⁵⁰

Tijekom cijele povijesti djetinjstva Marija dobiva objavu o svojem sinu preko anđela, proroka i Svetoga pisma. Riječi koje su joj upućene Marija spaja u sve bogatiju sliku. I poslije objave i razmišljanja zagonetke ostaju. Samo se postupno otvaraju zastori koji razotkrivaju bezdane Božje ljubavi i njegova Krista. Svako razotkrivanje stavlja pred novu zagonetku: rođenje u štali, njegovo djetinjstvo, njegov život s rodbinom i narodom, njegovi neuspjesi i njegova smrt na križu.²⁵¹

Na kraju izvješća o Isusu dvanaestogodišnjaku, Luka svjedoči da Marija i Josip »ne razumješe riječi koju im reče« (Lk 2, 50). Marija i Josip razmišljaju ljudski. Svjesni su opasnosti kojima je Isus bio izložen. Brinu se za njega, ali im pri tome nedostaje povjerenja u Isusa i u Boga, što izaziva upravo tu brižnu reakciju. U ovome trenutku, Marija i Josip nemaju povjerenja u Boga da se on brine za njihova sina, koji je i njegov Sin, a sve to zato što stvari ne idu prema njihovom planu, prema njihovom nacrtu i onim mogućnostima koje je taj nacrt ostavio.²⁵²

Marija je u ovom Lukinom izvješću prikazana kao majka koja trpi zbog osjećaja što njezino dijete počinje izmicati ustaljenim odnosima koji vladaju u svakoj normalnoj obitelji, ali vjerojatno još više zbog toga što u tome času uistinu nije mogla do kraja shvatiti Božji plan s njime. No Marijina veličina, prema Luki, je u tome što ona sve te događaje nosi u svom srcu i o njima razmišlja, a to znači da ona raste u svojoj vjeri. U tom smislu Marija za Luku predstavlja simbol procesa rasta u vjeri kroz koju su prošli svi Isusovi učenici do konačne punine svoje vjere poslije njegova uskrsnuća. A samim time Marija je simbol svih vjernika koji su na putu prema konačnom cilju svoje vjere.²⁵³

²⁵⁰ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 88–89.

²⁵¹ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 106.

²⁵² Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 89.

²⁵³ Usp. I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 86.

2.3.11. *Isus u Nazaretu (Lk 2, 51-52)*

U 2, 51-52 Luka govori o novome silasku: »I siđe s njima, dođe u Nazaret i bijaše im poslušan. A majka je njegova brižno čuvala sve ove uspomene u svom srcu. A Isus napredovaše u mudrosti, dobi i milosti kod Boga i ljudi.« Nazaret je grad u koji je Isus sišao.²⁵⁴ Nakon što se Isus s Marijom i Josipom vratio u Nazaret, Luka ističe kako im Isus »bijaše poslušan« (usp. Lk 2, 51b). Poslušnost volji Božjoj Isusu nalaže da bude poslušan roditeljima, jer su upravo roditelji ti kojima Bog povjerava brigu o djeci.²⁵⁵ Isus nije ni u Jeruzalemu bio neposlušan nego je iskusio napetost koja može nastati između služenja Bogu i obveza prema ljudima i to iskustvo prenio svojim roditeljima.²⁵⁶ Za Isusa još nije bilo vrijeme da otpočne svoju misiju, pa je ostao kod kuće u Nazaretu.²⁵⁷

Poslušnošću Mariji i Josipu, Isus se priprema za proslavu koja će se dogoditi nakon krštenja. Događaji iz povijesti djetinjstva imali su karakter objave. To su činjenice i riječi, a Marija ih je čuvala u svojem srcu. One su ispunile Marijin duh i postale svjetlo njezinu životu. Nitko nije mogao biti svjedok događaja iz povijesti djetinjstva osim njegove majke. Marija je pouzdani svjedok jer je sve događaje čuvala u svome srcu.²⁵⁸

Marijina reakcija na ovaj događaj u Hramu, ista je kao i nekoć u Betlehemu. Ona svoje poslanje vidi upravo u tome da Isusa što bolje pripremi za poslanje koje ga čeka, pružajući mu punu majčinsku potporu. To znači uvijek preispitivanje i usmjeravanje na Božji plan.²⁵⁹ Sve te događaje Marija nije zaboravljala. Možda ih nije shvaćala, ali ih je pamtila.²⁶⁰ U posljednjem retku Lukina izvješća o Isusovu povratku u Nazaret, ono što je izrečeno riječima to potvrđuje odabir izraza: Isus od djetesca (Lk 2, 12.16) izrasta u dijete (Lk 2, 17.27.40) i u dječaka (Lk 2, 43). Ono što sada predstoji jest rast u »mudrosti«.²⁶¹

Dok Isus odrasta, uz napredak u mudrosti napreduje još u dobi i milosti kod Boga i ljudi. Mudrost označuje znanje i školovanje. Dob u Starom zavjetu ne znači samo da čovjek biva

²⁵⁴ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 107.

²⁵⁵ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 89–90.

²⁵⁶ P. G. MÜLLER, *Lukino evandjelje*, 42.

²⁵⁷ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 90.

²⁵⁸ Usp. A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 107.

²⁵⁹ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 90.

²⁶⁰ L. MORRIS, *Tumačenje evandjelja po Luki*, 90.

²⁶¹ A. STÖGER, *Evandjelje po Luki*, 107.

stariji, nego dob znači iskustvo i ugled. Isto tako visoka starost označuje Božju naklonost. Milost ovdje označuje cjelokupne odnose i s drugim ljudima i s Bogom.²⁶²

Također i u starom zavjetu Prva knjiga o Samuelu dok je bio mlad kaže: »A mladi je Samuel sve više rastao u dobi i mudrosti pred Gospodinom i pred ljudima« (1 Sam 2, 26). Luka o Isusu ovdje govori upravo riječima iz povijesti Samuela. S ovim čovjekom počinje niz proroka, a o tome govore Djela apostolska: »Svi Proroci koji su – od Samuela dalje – govorili, također su navijestili ove dane« (Dj 3, 24; usp. 13, 20). Isus mora čekati dok ne dođe čas u kojem će rast postići svoj cilj. Tada će nastupiti kao prorok koji nadmašuje sve proroke mudročću svojega poznavanja Boga.²⁶³

Dok Luka ovdje govori da Isus napreduje u mudrosti, dobi i milosti, on to ne ističe kao nešto posebno nego time želi utvrditi činjenicu da je Isus uistinu pravi čovjek. Ovim posljednjim retkom Luka završava izvješća o Isusovu djetinjstvu, koji su bogati sadržajem i koji donose dosta detaljnu sliku o Mariji.²⁶⁴

2.3.12. Prava Isusova rodbina (Lk 8, 19-21)

U 8, 19-21 Luka prvi puta govori o Mariji i njezinom odnosu prema Isusu za vrijeme njegova javnog djelovanja. Preuzimajući Markov tekst Luka ga je znatno ublažio, tako da je Isusova rodbina u njega prikazana u puno boljem svjetlu nego u Marka. Prvo, kod Luke nema Markove tvrde riječi o pokušaju Isusove rodbine »da ga se domognu, jer se govorilo da je izvan sebe« (Mk 3, 21). Umjesto toga, Luka samo kaže: »Majka njegova i braća htjedoše k njemu, ali ne mogoše prići zbog mnoštva.« (Lk 8, 19)²⁶⁵ Ovaj tekst kao da nagovješta da je Isusova obitelj očekivala od njega da im se stavi na raspolaganje, u čemu se možda može naslutiti obris želje za posjedovanjem. Ipak, Isus jasno daje do znanja da se on potpuno predao vršenju Božjeg djela.²⁶⁶ Isusov odgovor na suradnikovu izjavu da ga rodbina želi vidjeti pomalo zbunjuje čitatelja: »Majka moja, braća moja – ovi su koji riječ Božju slušaju i vrše.« (Lk 8, 21)²⁶⁷

²⁶² Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 90.

²⁶³ Usp. A. STÖGER, *Evangelje po Luki*, 107–108.

²⁶⁴ Usp. I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 90–91.

²⁶⁵ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 87–88.

²⁶⁶ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 154.

²⁶⁷ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 91.

Po Isusu je riječ Božja donesena u svijet, izvršila je pobjedničku utrku svijetom i došla k ljudima. U riječi je prisutno Isusovo spasiteljsko djelovanje i on kao spasitelj. Onaj tko sluša i vrši riječ Božju, taj je majka i brat Isusov.²⁶⁸ Isus ovdje stavlja naglasak na izvršavanje riječi. Bliski Isusu su oni koji svoju dužnost prema Bogu uzimaju ozbiljno. To ne znači da su obiteljske veze nevažne.²⁶⁹ Ipak, Isus ovdje upozorava da je duhovna povezanost mnogo važnija od tjelesne, jer ona se ne ostvaruje prirodom, nego svjesnim prihvaćanjem drugoga. Isus je duhovno povezan s onima koji slušaju Boga i njegovu riječ i koji pokušavaju ostvariti ono što im ta riječ govori.²⁷⁰

Onaj tko Riječ Božju čvrsto drži, predaje se u »Isusovu obitelj«, u Isusovu zajednicu učenika.²⁷¹ U ovome odlomku Luka o Mariji govori samo da je ona s ostalom rodbinom očito pratila Isusovo djelovanje i da je bar povremeno slušala njegove propovijedi.²⁷²

Ako se Mariju, Isusovu majku zove blaženom, što je po sebi razumljivo, treba reći da bit otkupiteljskog nasljedovanja Isusa leži ipak u slušanju i ostvarivanju Isusove riječi. Glagol »poslušati, sačuvati« (*fyllasso*), naglašava dimenziju prakse poslušnosti Riječi Božjoj u činu vjere.²⁷³ Ona je u trenutku kada joj je anđeo navijestio Isusovo rođenje i njezin zadatak koji je u Božjem planu, potpuno promijenila svoj život i usmjerila ga na ostvarivanje toga zadatka koji joj je povjeren.²⁷⁴

2.4. MARIJANSKI NASLOVI U LUKINOM EVANĐELJU

2.4.1. Marija – Djevica

Već u dvadesetsedmom retku prvoga poglavlja Lukina evanđelja, navodi se da je Marija »djevica«. Luka zajedno s Matejem svjedoči da Marija nije imala muža kada je ostala trudna po Duhu svetome. Crkva to svjedočanstvo preuzima u svoje vjerovanje već u prvim stoljećima. Na saboru u Niceji 381. godine sudionici sabora na temelju svjedočanstva pisama, koja ni u daljnjem tijeku ne govore o tome da je Marija imala djece, i na temelju onoga što je puk već

²⁶⁸ A. STÖGER, *Evanđelje po Luki*, 228.

²⁶⁹ L. MORRIS, *Tumačenje evanđelja po Luki*, 154.

²⁷⁰ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 91.

²⁷¹ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 88.

²⁷² I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 92.

²⁷³ P. G. MÜLLER, *Lukino evanđelje*, 114–115.

²⁷⁴ I. BAOTIĆ, *Evo službenice Gospodnje*, 93.

tada vjerovao, donose dogmu da je Marija »vazda djevica«. Marija je cijeli svoj život provela djevičanski.

Postavlja se pitanje: »Što je onda s braćom i sestrama Isusovim koje spominju sinoptici?« Odgovor na to pitanje treba potražiti u židovskoj tradiciji. Naime, u židovskom poimanju brat i sestra nisu samo oni koji imaju iste biološke roditelje, nego se taj pojam rabio i za bliske rođake. Marija nije imala djece osim Isusa, ali potrebno je istaknuti činjenicu da se Isusovo začeće dogodilo izravnim Božjim zahvatom. Isto tako, na početku evanđelja u prvim danima pojavljuje se i pridjev »blažena«. Njime se ispunja ono što je sama Marija, nadahnuta Duhom Svetim, prorokovala u svojem hvalospjevu »Veliča« (usp. Lk 1, 48).²⁷⁵

2.4.2. Marija – ponizna službenica Gospodnja

Završetak cijelog Lukinog prikaza najave Isusova rođenja zaslužuje posebnu pozornost, ne samo zato što izražava Marijino spremno prihvaćanje Božjega plana i njegove ponude, nego i zato što ima važnost u mariološkom pogledu: »Evo službenice Gospodnje, neka mi bude po riječi tvojoj!« U izrazu »službenica Gospodnja« nije utjelovljen samo stav Marijine osobne poniznosti, nego mnogo više od toga. Kao i odgovarajući muški oblik »sluga« (hebr. *ebed*), tako i izraz »službenica« ima starozavjetni korijen sa snažnim teološkim značenjem. Tim pojmom u Starom zavjetu je opisan odnos čovjekove potpune ovisnosti o Bogu i stav posvemašnjega služenja koji on prihvaća. *Ebed Jahve*, sluga Božji postao je gotovo sinoniman izraz za pravoga vjernika koji se u svemu posvema oslanja na Boga. Tako je u Marijinoj riječi sažeta vjera svih starozavjetnih velikana, od Abrahama preko Mojsija do tolikih proroka kojima je jedina sigurnost u životu bila Riječ Božja i njegovo obećanje.

U Marijinu izrazu potpune podložnosti Bogu i ovisnosti o njemu ne smije se gledati nikakav oblik njezine pasivnosti, nego aktivno prihvaćanje najvećeg mogućeg izazova koji dolazi od Boga i od njegove ponude da Marija kao majka budućeg Mesije sudjeluje u ostvarenju njegova plana spasenja. Marijina neograničena spremnost na suradnju stvorila je prostor za ostvarenje Božjega plana. Moguće je reći kako je Bog bio ovisan o Marijinoj slobodnoj odluci. Očito je da su u Lukinoj teološkoj koncepciji Marijin pristanak na ponudu od anđela Gabrijela i njezin stav ponizne službenice nerazdvojivo međusobno povezani. U toj njihovoj povezanosti najbolje

²⁷⁵ Isto, 113–114.

se ističe Marijina slika Lukina evanđelja, u kojoj se »službenica Gospodnja« izdvaja kao počasni naslov Isusove majke koji govori o njezinoj veličini u Božjim očima.

Cijeli Lukin prikaz najave Isusova začeca i rođenja od velike je važnosti za Lukinu kristologiju. Cilj mu je snažno naglasiti kako je Isus od prvoga časa svoga zemaljskoga života, od trenutka začeca u Marijinoj utrobi, Sin Božji. To nipošto ne isključuje i mariološko značenje teksta koji govori o Mariji kao »službenici Gospodnjoj«. Luka je u ovaj tekst utkao više suptilnih teoloških niti koje u isto vrijeme ističu i posebnu ulogu i veličinu Isusove majke. Ona je od Boga izabrana kao djevičanska majka Mesije, Sina Davidova i Sina Božjega, jer je u sebi utjelovila stav potpune vjerničke ovisnosti o Bogu kao i stav poniznoga služenja. U Mariji Luka gleda zaručnicu Duha Svetoga i utjelovljenje eshatološkog ispunjenja proročke vizije starozavjetnog motiva »kćeri Sionske«. Urešena tim odlikama, Marija pred čitatelja Lukinog evanđelja stupa kao oličenje prave učenice svoga Sina, dakle kao prva kršćanka, a onda i kao uzor svima drugima.²⁷⁶

2.4.3. Marija, majka boli (*Mater dolorosa*)

Ovaj naziv daje se Mariji u drugom poglavlju Lukina evanđelja (2, 22 – 40) u zgodi susreta Marije i starca Šimuna koji joj se izravno obratio riječima: »Gle! Ovaj je određen za propast i uskrsnuće mnogih u Izraelu, za znak kojemu će se protiviti – a tebi će samoj mač probosti dušu – da bi se otkrile misli mnogih srdaca«. Marija kao majka Mesije koji je određen za »znak kojemu će se protiviti« (Lk 2, 34), od samog je početka uvučena u sva moguća protivljenja s kojima će se Isus susretati tijekom ovozemaljskog života. Na taj način Isusova sudbina postaje Marijinom vlastitom sudbinom. Dio te sudbine nije samo mesijanska radost, nego i bol zbog Isusova odbacivanja od svoga vlastitog naroda i zbog njegove nasilne smrti. U Šimunovim riječima koje se nalaze u Lukinom evanđelju, Marija je prikazana kao *Mater dolorosa* – majka boli. U tome je Marija uzor svim Isusovim učenicima.²⁷⁷

2.4.4. Marija – Majka koja sve čuva u srcu

Ovaj naziv za Mariju uzet je iz Lukinog izvješća o dvanaestogodišnjem Isusu u Hramu. U tom izvješću Isus već sa dvanaest godina shvaća tko je njegov pravi Otac i koja je njegova volja s obzirom na njega, dok to njegovi roditelji Marija i Josip ne shvaćaju. Marija svoje neshvaćanje

²⁷⁶ I. DUGANDŽIĆ, *Marija, Isusova majka, u Novom zavjetu*, 75–76.

²⁷⁷ *Isto*, 83–84.

iskazuje pitanjem: »Dijete moje, zašto nam to učinio? Gle! Otac tvoj i ja žalosni smo te tražili.« (Lk 3, 48) Marija kao majka trpi zbog osjećaja što joj sin Isus počinje izmicati ustaljenim odnosima koji su prisutni u obitelji, ali još vjerojatnije zbog toga što u tome trenutku nije bila u mogućnosti potpuno shvatiti Božji plan s Isusom. Ipak, Marijina veličina kod Luke je u tome što ona sve te događaje čuva u svom srcu, o njima razmišlja i tako raste u svojoj vjeri. Marija ovime predstavlja simbol procesa rasta u vjeri.²⁷⁸

²⁷⁸ *Isto*, 86.

Zaključak

Zaključujući istraživanje o Mariji u Lukinom evanđelju u usporedbi s Matejem i Markom možemo reći da se u Markovu evanđelju može samo pretpostaviti da je Marija prisutna. Naime, Marko nigdje ne spominje ime »Marija«. Tekstovi Markova evanđelja u kojima se može tek pretpostaviti prisutnost Marijine osobe je izvješće o nerazumijevanju i neprihvatanju Isusa i izvješće o Isusovoj pravoj obitelji. Prvo izvješće sadrži posvojni pridjev »njegovi«, no to ipak nema težinu da to uključuje i Mariju nego se prije radi o Isusovim bliskim pristašama. U drugom izvješću o Isusovoj pravoj obitelji, Marko donosi imenicu »majka«. Koliko god je vjerojatnije da se radi o Mariji, Marko ovdje navodi Isusovo naglašavanje duhovne obitelji.

Kod Mateja nema dvojbi o Marijinoj prisutnosti. Budući da on započinje svoje evanđelje Isusovim rodoslovljem na koje se nadovezuje i rođenje, nikako ne može izostaviti Mariju. Matej također navodi njezino vlastito ime »Marija«, a pridaje joj i imenice »djeвица«, »žena« i »majka«. Treba reći da, unatoč, preciznim podacima o Mariji, kod Mateja je glavni lik Josip, njezin zaručnik. Josip je taj kojem se anđeo obraća u snu, koji sluša njegove naredbe i brine o svojoj ženi i djetetu. Koliko god u Matejevom evanđelju više bila sporedan lik, ona vjerno prati Josipa, svojega zaručnika i neizostavan je lik takozvanog »evanđelja djetinjstva« (Mt 1 – 2).

Luka je od svih sinoptika najopširniji u svome evanđelju kada je u pitanju Marija. Na početku, Luka govori da je Marija »djeвица« i otkriva njezino ime. Marija je, nadalje, »milosti puna« koja začinje i rađa Sina Božjega, postajući Majkom Božjom. Marija je začela po Duhu Svetom i dala slobodni pristanak da postane službenicom Gospodnjom. Nakon toga, Luka govori o Marijinom odlasku Elizabeti. Pri tom susretu rođakinja će ju nazvati »majkom Gospodina mojega«. Elizabeta, također, naziva Mariju i »blagoslovljenom među ženama«, jer je Marija blažena što je povjerovala da će se ispuniti ono što joj je rečeno od Gospodina. Nakon toga, Luka u događaju Marijina susreta s Elizabetom donosi Marijin hvalospjev »Veliča« u kojem Marija svjedoči da je sva njezina veličina kojom ju opisuju anđeo i Elizabeta, Božji dar kojega ona prihvaća u poniznosti. U daljnjim odlomcima, Luka potvrđuje Isusovo rođenje od djevice Marije kao i Šimunovo svjedočanstvo tijekom Isusova prikazanja u Hramu, da je Marija ona kojoj će mač boli probosti dušu da se razotkriju namisli mnogih srdaca. Evanđelist Luka opisuje Mariju kao brižnu majku koja sve događaje pohranjuje u svome srcu i kao vjernu službenicu Riječi koja Božju riječ pohranjuje u svome srcu tražeći njezin dublji smisao i vjerujući da je sve milost.

Bibliografija

Crkveni izvori

REBIĆ, Adalbert, FUČAK, Jerko, DUDA, Bonaventura (ur.), *Jeruzalemska Biblija. Stari i novi zavjet s uvodima i bilješkama iz »La Bible de Jerusalem«*, Zagreb, 2011.

Knjige

BAOTIĆ, Ivo, *Evo službenice gospodnje*, Zagreb, 2016.

BROWN, Raymond Edward, *Uvod u Novi zavjet*, Zagreb, 2008.

COLE, Alan, *Evandjelje po Marku – uvod i komentar*, Novi Sad, 1989.

DUGANDŽIĆ, Ivan, *Marija Isusova Majka, u Novom zavjetu*, Međugorje, 2008.

FRANCE, Richard Thomas, *Matej. Tumačenje evandjelja po Mateju*, Novi Sad, 1987.

HARRINGTON, Danijel J., VIVIANO, Benedict T., KARRIS, Robert J., DILLON, Richard J., PERKINS, Phene., *Komentar evandjelja i djela apostolskih*, Sarajevo, 1997.

LIMBECK, Meinrad, *Markovo evandjelje*, Zagreb, 1999.

LIMBECK, Meinrad, *Matejevo evandjelje*, Zagreb, 2009.

MORRIS, Leon, *Tumačenje evandjelja po Luki*, Novi Sad, 1983.

MÜLLER, Paul-Gerhard, *Lukino evandjelje*, Zagreb, 1986.

SCHNACKENBURG, Rudolf, *Evandjelje po Marku, I.*, Zagreb, 2008.

SCHNACKENBURG, Rudolf, *Osoba Isusa Krista u četiri evandjelja*, Zagreb, 1997.

STÖGER, Alois, *Evandjelje po Luki – duhovno čitanje, I.*, Zagreb, 2019.

THRILLING, Wolfgang, *Evandjelje po Mateju, I.*, Zagreb, 2021.

TOMIĆ, Celestin, *Marijina poruka*, Zagreb, 1975.

Članci

FUŽINATO, Silvana, Povijest i kerigma u Mt 1 – 2, u: *Riječki teološki časopis* 25(2017.)2, 327–358.

FUŽINATO, Silvana, Evandelist Luka – Marijin »slikar«, u: VICELJA-MATIJAŠIĆ, Marina (ur.), *Vera imago G. V. Mariae Tarsactensis. Zbornik radova sa znanstvenog skupa*, Rijeka, 2019., 111–122.